

ŽELJKO KARAULA

UDK: 94(497.5)“1991/1995”Plasaj, I.
Stručni članak /Professional Paper
Rukopis prihvaćen za tisak: 20. 11. 2019.
DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/m8vqrtqed9>

Uspomene brigadira Ivana Plasaja, zamjenika zapovjednika II. operativne zone Bjelovar, iz Domovinskog rata iz 1991. godine

Sažetak

U članku se prikazuju memoari zamjenika zapovjednika II. operativne zone Bjelovar brigadira Ivana Plasaja o događajima iz Domovinskog rata 1991. godine. Memoari su obrađeni znanstvenim kritičkim aparatom s prigodnim uvodom u biografiju Ivana Plasaja i osnivanje II. operativne zone Bjelovar tijekom Domovinskog rata.

Ključne riječi: Domovinski rat; Ivan Plasaj; memoari; Hrvatska vojska.

Uvod

Istražujući u sklopu projekta izrade znanstvene monografije ratni put 105. brigade Hrvatske vojske iz Bjelovara u Domovinskom ratu, koju financijski podržavaju Bjelovarsko-bilogorska županija i Udruga 105. brigade Hrvatske vojske, imao sam priliku u niz navrata razgovarati sa sudionicima tih ratnih događaja.¹ Jedan od njih

¹ <https://www.zvono.eu/-ratni-put-105--brigade-hrvatske-vojske--722> (pristupljeno: 2. III. 2019.). Željko Karaula (2020), *Ratni put 105. brigade Hrvatske vojske u Domovinskom ratu*. Bjelovar: Udruga 105. brigade Hrvatske vojske.

bio je brigadir Ivan Plasaj, zamjenik zapovjednika II. operativne zone Bjelovar koji je tijekom 1991. godine bio akter nekih od ključnih operacija Domovinskog rata u zapadnoj Slavoniji, ali i dobar poznavatelj ustrojavanja i prvih ratnih djelovanja 105. brigade Hrvatske vojske iz Bjelovara.

Ivan Plasaj iznenada je preminuo početkom 2019. godine. Njegova mi je supruga dala njegovu ostavštinu o Domovinskom ratu na bjelovarskom području i šire; više dokumenata, ilustracija i karata vojne provenijencije. Najveću su mi pozornost privukle njegove *Uspomene iz Domovinskog rata* koje je počeo pisati 1997. godine i koje su djelomično prigodno, u povodu desetgodišnjice početka Domovinskog rata u Bjelovaru, objavljujane u nastavcima u lokalnim novinama, *Bjelovarcu*, tijekom 2001. godine.² Taj je rukopis trebao biti torzo puno šireg rukopisa, buduće knjige, za koju je Plasaj i pripremio odgovarajuće dokumente koji se odnose uglavnom na vojne operacije *Otkos-10* i *Papuk-91*, za koje je II. operativna zona Bjelovar bila nadležna.³ Očito Plasaj nije uspio završiti rukopis, ali je izvršio mnogo pripremnih radnji da dovede pripreme za knjigu u završnu fazu.

Bio sam upoznat s objavljivanjem dijela toga materijala u spomenutim bjelovarskim novinama, ali sam, pregledavajući detaljnije njegove *Uspomene*, uvidio da su one znatno proširene Plasajevim daljnjim dopunjavanjem teksta te da su novinari *Bjelovarca* 2001. godine odabrali iz njegovih *Uspomena*, kako im je tada redakcijski odgovaralo. Stoga se ovdje uz kritički aparat daju u cijelosti Plasajeve *Uspomene iz Domovinskog rata 1991. godine*. *Uspomene* su pisane na jednostavan način, s nizom detalja o tadašnjim zbivanjima, onako kako ih je tada brigadir Plasaj vidio, te time spadaju u tipično memoarsko gradivo. S obzirom na činjenicu da je taj tekst pisan nekoliko godina nakon opisanih događaja, treba, naravno, biti oprezan s tim gradivom i kritički ga usporediti s dokumentima i drugom literaturom o tom razdoblju. U tekstu prevladavaju opisi ustrojavanja II. operativne zone Bjelovar te pripreme i ratne operacije Hrvatske vojske u zapadnoj Slavoniji (*Otkos-10*), ali i njegove impresije o tadašnjim ljudima i događajima.

Tekst *Uspomena* pisan je kombinacijom ekavskog i ijekavskog govora, uglavnom terminologijom koja je tada vrijedila u Jugoslavenskoj narodnoj armiji (JNA). Potrebno je spomenuti da brigadir Ivan Plasaj nije bio iz bjelovarskoga kraja te u

² Ivan Plasaj, *Kako se oslobadala Bilogora? Bjelovarac* (30. VIII. 2001.–6. XII. 2001.). Treba spomenuti da u Plasajevoj ostavštini postoji nekoliko inačica „Uspomena“ koje se ipak malo razlikuju. Osim toga u tekstu u *Bjelovarcu* ima veći broj grešaka. Tako piše da je Plasaj svoje „Uspomene“ počeo pisati 1971. godine umjesto 1997. godine (*Bjelovarac*, br. 35, 30. VIII. 2001.).

³ O vojnoj operaciji *Otkos-10* vidjeti: Anđelko Mijatović (2011), *Otkos-10*. Zagreb: Udruga dragovoljaca i veterana Domovinskog rata RH – HMDCDR. te za vojnu operaciju *Papuk-91*.: Natko Martinić-Jerčić (2014), *Operacija PAPUK-91* (oslobođenje šireg papučkog područja u jesen i zimu 1991./1992. godine), *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, br. 8, str. 45-69.

početku nije poznao okolinu i ljude s kojima je dolazio u kontakt. Prije prelaska na tekst *Uspomena* dajem ovdje u uvodu kratak prilog za biografiju brigadira Ivana Plasaja te neke podatke o ustrojavanju II. operativne zone Bjelovar u 1991. godini.

* * *

Ivan Plasaj rodio se 23. ožujka 1937. u mjestu Ozalj u siromašnoj obitelji. Otac mu je poginuo u redovima domobranstva Nezavisne Države Hrvatske (NDH) tijekom Drugog svjetskog rata. Kao mladić prijavljuje se u JNA. Tu završava Višu vojnu akademiju, a 1978. i Ratnu školu JNA. U prvo vrijeme radi u Generalštabu JNA, a zatim u Glavnoj inspekciji Narodne obrane kao inspektor. U svojim sjećanjima Plasaj napominje da je preko 20 godina živio kao časnik JNA u Srbiji i da za vrijeme svojeg službovanja nije imao neugodnosti; „Iako su svi znali da sam Hrvat, čak bih mogao tvrditi da sam imao određen ugled.“⁴ Kako tvrdi u svojim sjećanjima, njegova supruga, koja je bila rodom iz Banje Luke sa završenom Učiteljskom školom, „nije se mogla zaposliti, dijelom zato što je bila s ijekavskog područja, a dijelom zato što sam bio oficir i imao dobru plaću. Kako smo živjeli samo od moje plaće i nikakove pomoći sa strane (od rodbine) i sa dvoje male djece standard mi je bio vrlo nizak. (...) Kola sam kupio tek 1970. godine poslije potresa u Banja Luci iskoristivši povoljan kredit. Prvi stan, dvosoban sam dobio 1975., a prvi odgovarajući 3,5 sobni dobio sam 1983. u Zagrebu, praktično kada mi takav veliki stan nije trebao, zbog poteškoće prelaza studenata iz Beogradskog fakulteta na Zagrebački i udaje kćeri.“ Dalje Plasaj tvrdi da je s mnogih strana, pa i od svojih rodaka, doživljavao da mu predbacuju određene privilegije koje je imao kao časnik JNA, dok su upravo ti neki rođaci „u tom trulom socijalizmu sa plaćom činovnika i nešto zemlje“ uspjeli sagraditi kuće sebi i svojoj djeci, dok „sam uz veliko odricanje sagradio vikendicu u Ozlju (...). Nas oficire koji smo bili privilegirani i oslonac države nisu puštali u inozemstvo negdje do 1975. godine, a i od tada rijetko.“⁵

Plasaj je u svojim sjećanjima evocirao ipak nekoliko epizoda iz života u Srbiji, gdje se očitovao srpski šovinizam prema njemu kao osobi hrvatske nacionalnosti. „Kao potporučnik na jednoj vježbi na planini Ravnoj Gori kod Čačka (kraj Draže Mihajlovića) u pauzi pozvao nas je seljak na rakiju i tako u razgovoru odakle je tko, ja sam rekao da sam Hrvat od Karlovca. Primjetio sam da se seljak prema meni

⁴ Ostavština Ivana Plasaja (OIP), Biografija Ivana Plasaja (rukopis). Ipak, treba spomenuti da je Plasaj imao nekih neugodnosti, što je napisao u daljnjem dijelu svog svjedočenja, o čemu će biti riječi kasnije u tekstu. O različitim razmišljanjima statusa Hrvata u JNA tijekom socijalističkog razdoblja: Ozren Žunec, Nikola Petrović, Danijela Lucić, Srđan Golubović (2013), *Oficir i časnik, Prelasci vojnih profesionalaca iz JNA u HV*. Zagreb: HSN.

⁵ OIP, Biografija Ivana Plasaja (rukopis).

ohladio, pa sam sutradan kod drugog seljaka rekao da sam iz Banja Luke, a on je odgovorio sa Bosancima možemo, ali sa Hrvatima nikako. Bilo je to 1961. godine. Drugi slučaj, ali prvi u Kruševcu 1958. god. kad sam kao pitomac Vojne akademije predložio jednoj djevojci da se družimo. Ona me je pitala odakle sam i što sam po narodnosti, kada sam joj reka, kazala je da joj nebi dali roditelji. Međutim izgleda da je dobila odobrenje roditelja, ali ja joj više nisam htio prići. I treći slučaj koji mi je najteže pao. Bio sam u Kragujevcu na nekom savjetovanju kad je u finalu za kup Jugoslavije igrao Dinamo i Sutjeska. Od mojih nazovi kolega oficira čuo sam masu pogrđnih povika 'udri ustaše' i sl., tada sam počeo razmišljati gdje se ja to nalazim i sa kakvim ljudima.⁶

Vojna karijera mu je normalno napredovala te je nakon završetka Više vojne akademije, kako je i spomenuto, završio i 1978. Ratnu školu JNA kao najvišu vojnu školu u državi. Radio je u generalštabu JNA, u upravi Atomsko-biološko-kemijske obrane (ABKO), zatim u glavnoj inspekciji NO-a kao inspektor za ABKO, a s te dužnosti 1981. godine došao je u Zagrebačku 5. armijsku oblast za načelnika ABKO-a i 5. vojne oblasti (VO), da bi nakraju postao i načelnik Inspekcije borbene spremnosti 5. VO, s koje je dužnosti 19. rujna 1991. prebjegao u redove Hrvatske vojske (HV).

Od početka 1990. godine Plasaj je bio svjestan rastućeg srpskog nacionalizma u JNA. Krajem 1991. odlučio je otići u prijevremenu mirovinu na vlastiti zahtjev „zbog kadrovske politike i narastanje srpskog nacionalizma koji se više nije dao zaustaviti. Nadao sam se da će uspjeti mirno razdruženje kako je objašnjavao naš Predsjednik (Stjepan Mesić op. a.) i pozivao nas da ostanemo u JNA do daljnjega.“⁷ Tih dana Plasaj se počeo i verbalno sukobljavati s osobama jugoslavenske i srpske nacionalnosti u JNA zbog njihova inzistiranja na jugoslavenskom unitarizmu, te je tom prilikom često odgovarao da su Hrvati u JNA kadrovski podcijenjeni. „Kao načelnik inspekcije 1990. i 1991. na završnim sastancima sam govorio o potrebi uvođenja višestranačja i tržišne ekonomije, iako je to bio zvaničan stav, ipak sam se na kraju pribojavao službe sigurnosti JNA pa sam iskoristio prvu priliku da odem na bolovanje. Kad je prikazan film o Špegelju javno sam rekao da je od toga istina 40%, a govorio sam i da nitko ne može na mene računati protiv mog naroda.“⁸

Plasaj ističe da su Hrvati u JNA 1990. i 1991. bili često rastrojeni i u raznim nedoumicama zbog rastuće nacionalne i političke krize u državi te u bojazni kako nastupiti i prema svojim sunarodnjacima u JNA koji su javno izražavali svoje negodovanje s politikom JNA i isticali svoje hrvatstvo, jer su se bojali provokacija. Tako u sjećanjima ističe da Hrvate u JNA nitko nije povezivao, „tako da je bilo čudnih situ-

⁶ OIP, Biografija Ivana Plasaja (rukopis).

⁷ OIP, Biografija Ivana Plasaja (rukopis).

⁸ OIP, Biografija Ivana Plasaja (rukopis).

acija. Jednog dana upao mi je u kancelariju potpukovnik Milan Dedaković 'Jastreb',⁹ ljut je vikao da on neće dati svoju Slavoniju, a ja sam razmišljao da li je on Hrvat po prezimenu i da li me provocira i u reakciji sam bio obazriv.¹⁰

Prema sjećanjima, „napad na Sloveniju zatekao me na vikendici u Ozlju, nisam se htio vratiti u Zapovjedništvo 5. VO. Poslije par dana otišao sam kod predsjednika Skupštine Ozlja gospodina Mihalića i rekao mu da sam ja tu na bolovanju, a ako napadnu Hrvatsku da ostajem tu da branimo Ozalj. On se obradovao, ali kako je vrijeme odmicalo vidio sam da se raspoloženje prema meni mijenja, da bi me u 8 mjesecu proglasili KOS-ovcem, to sam doznao od jednog rodaka. U srpnju i kolovozu 1991. sam odlazio u MORH, ali uvijek mi je odgovoreno da pričekam dok zvanično odem u mirovinu. Dok na kraju nisam otišao GSHV kad se počeo formirati i stavio se na raspolaganje svojoj domovini.“¹¹ Dana 19. rujna 1991. Plasaj prelazi u redove Hrvatske vojske, gdje je imenovan zamjenikom zapovjednika II. operativne zone Bjelovar i tu ostaje do kraja 1992. godine. Umirovljen je 31. prosinca 1994. u činu brigadira.¹²

Prema Marijanu: „Bjelovar je u socijalističkom razdoblju bio regionalno sjedište Štaba Operativne zone Teritorijalne obrane (TO). (...) Teritorijalna je obrana bila organizirana na temelju upravno-teritorijalne organizacije Zajednice općina Bjelovar.¹³ Bjelovar je bio sjedište Štaba Operativne zone i Općinskog štaba Teritorijalne obrane.“¹⁴ Pod sve većom prijetnjom srpske pobune i JNA, koja je polako prelazila na velikosrpska stajališta, hrvatski vrh počeo je ustrojavati svoje postrojbe. „Novoosnovane postrojbe Zbora narodne garde (ZNG) u početku su bile izravno vezane za Zapovjedništvo Zbora narodne garde u Zagrebu, zbog čega se brzo pojavila potreba da se ono rastereti mnogobrojnih veza. U srpnju 1991. zapovjedbena je osnivanje zapovjedništava za pojedine regija, ali ne i zapadne Slavonije i bilogorskog područja. Njihove su ingerencije na kraće vrijeme dijelom preuzeli krizni štabovi regija koji su, kao i općinski štabovi, imali zadaću organizirati i usklađivati sve djelatnosti nužne za obranu Republike Hrvatske. Štabovi su imali i zapovjedništvo zaduženo za zapovijedanje postrojbama. (...) Iz Kriznog štaba za zapadnoslavonsku regiju u kolovozu je nastalo Zapovjedništvo Zbora narodne garde za zapadnu Slavoniju pod čije su

⁹ Mile Dedaković-Jastreb, kasnije zapovjednik obrane Vukovara.

¹⁰ OIP, Biografija Ivana Plasaja (rukopis).

¹¹ OIP, Biografija Ivana Plasaja (rukopis).

¹² OIP, RH, MORH, Uprava za ljudske resurse, klasa: 034-04/15-01/1, ur. br.: 512M2-60-15-400, Potvrda, 4. III. 2015., Biografija Ivana Plasaja (rukopis).

¹³ Zajednicu općina Bjelovar činile su tada ove općine: Bjelovar, Čazma, Garešnica, Grubišno Polje, Daruvar, Koprivnica, Križevci, Đurđevac, Virovitica i Pakrac. Nedeljko Rendulić (1974), Regionalni aspekt privrednog razvitka u svjetlu novih ustavnih promjena, *Politička misao*, br. 3, str. 110.

¹⁴ Davor Marijan (2014), Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija u Domovinskom ratu, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički HAZU u Bjelovaru*, br. 8, str. 19-20.

zapovijedanje došle i snage Zbora narodne garde s područja Bjelovara i susjednih općina.¹⁵

Dana 21. rujna 1991. donosi se odluka o osnivanju Glavnog stožera Hrvatske vojske.¹⁶ Ubrzo zatim na području Republike Hrvatske (RH) utemeljeno je šest operativnih zona. „Koncem rujna 1991. Zapovjedništvo Zbora narodne garde za zapadnu Slavoniju preimenovano je u Zapovjedništvo II. Operativne zone Bjelovar sa sjedištem u Bjelovaru.“¹⁷ Prvi zapovjednik Operativne zone Bjelovar bio je brigadir Miroslav Jeržečić, a njegov zamjenik Stjepan Budinski. Uskoro je zapovjedništvo Operativnu zonu počelo popunjavati časnicima, uglavnom Hrvatima koji napuštaju JNA. Kasnije na mjesto zamjenika zapovjednika II. operativne zone Bjelovar dolazi brigadir Ivan Plasaj.¹⁸

Prema Marijanu: „Područje nadležnosti II. Operativne zone Bjelovar bila su područja općina: Bjelovar, Čakovec, Čazma, Daruvar, Đurđevac, Garešnica, Grubišno Polje, Ivanec, Koprivnica, Križevci, Ludbreg, Novi Marof, Pakrac, Varaždin i Virovitica. U drugoj polovici listopada u sastavu zone osnovana su dva sektora: Sektor za Pakrac, Daruvar, Garešnicu i Grubišno Polje sa zapovjedništvom u Pakracu i Sektor za općine Viroviticu, Đurđevac i Koprivnicu sa zapovjedništvom u Virovitici.“¹⁹

PRILOG:

Uspomene na Domovinski rat 1991. godine

Dana 19. rujna 1991. god. odazivam se na poziv Predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana i javljam se na Pantovčak, gdje je bio smješten Glavni stožer Hrvatske vojske (još u formiranju).²⁰ Dočekali su me poznati kolege kao g. Stipetić

¹⁵ Davor Marijan, Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija u Domovinskom ratu, 2014., n. dj., str. 21. Također vidjeti Jure Šimić; Antun Perčulija; Stanko Štimac; Stjepan Budinski; Stjepan Ivanić; Josip Tomšić (1997), *Bjelovar u Domovinskom ratu – Svjedoci vremena*. Bjelovar: Prosvjeta, str. 77-78.

¹⁶ Davor Marijan (2017), *Hrvatska 1989-1992. – Rađanje države*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, str. 227

¹⁷ D. Marijan, Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija u Domovinskom ratu, 2014., n. dj., str. 21.

¹⁸ OIP, Uz dvogodišnjicu bilogorske operacije (rukopis). Šimić, Perčulija, Štimac, Budinski, Tomšić, Ivanić, n. dj., str. 95.

¹⁹ Detaljnije u: Davor Marijan, Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija u Domovinskom ratu, 2014., nav. dj., str. 21.

²⁰ Glavni stožer Hrvatske vojske utemeljen je 21. rujna 1991.

Petar,²¹ pukovnici Feldi²² i Tonković²³, koji su došli dan-dva prije, pa pukovnik Pecotić Marko²⁴ i njegova supruga Evica, [te]²⁵ Bošnjaković²⁶, koji su u stožer stigli ranije. Odmah sam dobio upitnik koji sam popunio u zajedničkoj prostoriji. General Stipetić me je upoznao ispred glavne prostorije sa generalom Tusom²⁷ i saopćio mu je da sam bio načelnik inspekcije borbene spremnosti u komandi 5. vojne oblasti.²⁸ General Tus je rekao: takvi nam trebaju, pa sam odmah otišao kod intendanta pukovnika Ivanovića da zadužim opremu. Usmeno sam bio određen za načelnike voda ABKO²⁹ u GSHV³⁰ u kancelariji zajedno sa Feldijem i Tonkovićem. U kancelariji smo imali stol, dve stolice, telefon i ormar. Kada sam predao upitnik, časnik određen za sigurnost mi je oduzeo vojnu legitimaciju, a podigao sam oko 15 dana ranije osobnu kartu jer sam stupio u vezu oko 1. rujna 1991. sa potpukovnikom Dragom Franciskovićem³¹ iz sigurnosti MORH-a.³²

Krajem kolovoza mjeseca jednog dana sam otišao u MORH na Markovu trgu (3. odlazak) kod brigadira Ivana Karakaša, pri povratku idući pješice Zrinjcem prema željezničkom kolodvoru uz Umjetničku galeriju „Štrosmayer“ čuo sam pucanj. Desno od mene preko ceste bila je policijska postaja pogledao sam tamo, ali kod njih je bio potpuni mir, pa sam pomislio da je služba KOS-a³³ pratila mene i da je metak možda bio namijenjen meni. Pomislio sam kako se osjeća pogoden čovjek metkom. Iz pričanja sam znao da se osjeća toplina tamo gdje curi krv. Ali ja takovu toplinu nisam osjetio, pa sam ponovno pogledao prema policiji, koji su tada već dobili alarm, pa sam im rukom pokazao odakle po mom mišljenju je pucano.

²¹ Petar Stipetić (Ogulin, 24. X. 1937. – Zagreb, 14. III. 2018.), general Hrvatske vojske, načelnik Glavnog stožera Oružanih snaga Republike Hrvatske (2000.–2002.).

²² Franjo Feldi (Srijemska Mitrovica, 1. I. 1938. – Zagreb, 9. XII. 2017.), general pukovnik Hrvatske vojske.

²³ Ivan Tonković, stožerni brigadir.

²⁴ Marko Pecotić, brigadir.

²⁵ Intervencije, radi boljeg razumijevanja teksta, stavljene su u uglatu zagradu.

²⁶ Ivan Bošnjaković, stožerni brigadir.

²⁷ Anton Tus (Bribir, 22. studenoga 1931.), stožerni general, prvi načelnik Glavnoga stožera Oružanih snaga Republike Hrvatske.

²⁸ Peta vojna oblast ustrojena je 1988. spajanjem 5. i 9. armije i u njezinoj su nadležnosti bile Slovenija, sjeverozapadna i zapadna Hrvatska bez Istre, Banovine, Korduna i Like. Nadređeno zapovjedništvo bio joj je Savezni sekretarijat za narodnu obranu (SSNO).

²⁹ ABKO – atomsko-biološko-kemijska obrana.

³⁰ Glavni stožer Hrvatske vojske.

³¹ Drago Francisković, brigadir Hrvatske vojske, godine 1991. načelnik Službe sigurnosti pri Glavnom stožeru Hrvatske vojske.

³² Ministarstvo obrane Republike Hrvatske.

³³ KOS – Kontraobavještajna služba JNA. To je zapravo stari naziv za službu vojne sigurnosti JNA koji je i dalje ostao kolokvijalno u upotrebi, iako se tada ta služba zvala Uprava bezbednosti JNA.

Po dolasku na kolodvor zatekao sam u pothodniku kako se zaklanjaju od snajperista moja supruga i Jelena Lenoc, njena koleginica sa posla. Otpratili smo Jelenu do tramvaja, a mi smo otišli u svoj stan, odakle sam nazvao Franciskovića i upozorio ga na djelovanje snajperista u gradu, a da sam ja kao predsjednik Stambene komisije garnizona Zagreb slučajno saznao da u Zagrebu služba bezbednosti JNA ima 20 stanova koji su sada vjerojatno baze snajperista. Pa sam ga uputio na Kolarić Đuru, koji je u Stambenoj komisiji radio više godina u kartoteci, da bi trebao znati za te stanove. Negdje godinu dana kasnije pitao sam Franciskovića da li je tada dobio adrese stanova, a on mi je odgovorio da je Đuro znao za 12 – 14 stanova, za ostale nije. Pri napadu na vojarnu u Varaždinu, pošto su napadi granatama i na grad i pretnje žestoke, javio sam Franciskoviću da porodica generala Trifunovića³⁴ stanuje blizu mene i da izvrše pritisak preko njih na Trifunovića. Poduže je bilo poznato pismo sina Trifunovića ocu i uskoro predaja 32. korpusa.

U Glavnom stožeru na Pantovčaku radio sam danju u odori HV, a noću sam se presvlačio u civil i odlazio kući na spavanje. Uvidio sam da su uvjeti za moj rad tada u GS HV vrlo loši, jer je trebalo obraniti Hrvatsku na crti dodira sa snagama JNA i četnika, duž skoro čitave istočne granice Republike Hrvatske, a da je JNA nesrazmjerno nadmoćnija i pretpostavljao sam da neće doći do primjene bojnih otrova, pa i suzavca, koji su se tada nalazili u opremi JNA, pa sam među kolegama izrazio želju da idem na front za zapovjednika jedne brigade HV, po mogućnosti na području Lasinja, jer sam taj pravac prema Vojniću najbolje poznao, i Glinu, a zatim djelovao prema Vrginmostu.

Dana 23. 9. sam prvo sreo u GSHV pukovnika Budimira Božu,³⁵ koji me je pozvao da dođem kod njega za zapovjednika 2. gar. br. A malo zatim došao je pukovnik Jerzečić³⁶ i ponudio mi je da dođem kod njega za njegovog zamjenika jer je počeo formirati zapovjedništvo II OZ Bjelovar. Tada sam prihvatio da idem s njime u Bjelovar, a da ću doći sutra sa svojim kolima, a da prije toga moram razgovarati sa svojom suprugom. Pitao sam se kako će ona to prihvatiti, starija je žena i potječe iz Banja Luke. Kad sam joj uveče rekao da moram na front rekla mi je vrlo mirno i uvjerljivo: „Zato si i završio visoke vojne škole da braniš domovinu.“ Znao sam da smo u svibnju na referendumu glasali za samostalnu RH i protiv Jugoslavije, ali ovakvoj podršci ipak se nisam nadao, stički i ponosno je podnijela moju odsutnost. U početku do primirja sam kući dolazio jednom u 15 dana samo da se okupam i operem veš.

³⁴ Vladimir Trifunović, general JNA, zapovjednik 32. korpusa JNA – Varaždin.

³⁵ Božo Budimir, general Hrvatske vojske.

³⁶ Miroslav Jerzečić, brigadni general Hrvatske vojske, prvi zapovjednik II. operativne zone Bjelovar (1991.–1992.).

Dana 24. 9. oko 9,00 sati došao sam u Bjelovar, javio sam se u Štab TO, u kojem je zapovjednik bio Budinski Stjepan³⁷, zapovjednik zone Jerzečić otišao je na teren i vratio se toga dana kasno oko 21 sat. Ja sam popio kavu kod Budinskog. Tu sam vidio razne tipove novoprodučenih bombi i metaka. Iz toga sam zaključio da priprema za otpor agresiji, tu doma i da narod sam iz sebe produkuje sredstva otpora. U toku dana me primio načelnik odjela za obranu općine Bjelovar Perčulija³⁸ i predsjednik Izvršnog vijeća Skupštine općine Bjelovar Jure Šimić. Bili su malo rezervirani prema meni, jer me nisu poznavali, pa su se raspitivali zašto sam došao, a umirili su se tek kad sam im rekao da sam sada mogao biti kod kćeri u Švicarskoj, koja me zvala k sebi, a ja sam došao k njima da branimo zajedno Hrvatsku. Pitali su me, između ostaloga, da li da napadnu vojarnu u Bjelovaru, a ja sam im odgovorio da su propustili priliku kad je napadnuta vojarna u Varaždinu, a da je Predsjednik zabranio osvajanje vojarni, to sam znao iz vremena kad sam prvih par dana boravio u GS. Ali oni su sa tolikom srčanošću govorili o tom napadu da sam u sebi zaključio da, ako ovakovo raspoloženje vlada u narodu, onda je pobjeda sigurno naša, jer sam stekao dojam da se vojarna mora osvojiti pošto-poto, pa makar i golim rukama i lovačkim puškama.

Dan sam proveo uglavnom čekajući Jerzečića, odlaskom do kavane i u kancelariji Budinskog, sa kojim sam išao na ručak u INI-in restoran. Konačno kad je došao Jerzečić, objasnio je Budinskom da sam ja njegov zamjenik, da me za tu noć smjesti u neku prostoriju za spavanje. Tu noć sam proveo na madracima postavljenim na pod Dragutina (...) ³⁹ u prizemlju zgrade TO, a sljedećeg dana me Budinski odveo kod upravnika doma za umirovljenike u Bjelovaru preko puta Policijske uprave Bjelovar, gdje sam dobio lijepu sobu sa 2 kreveta na 2. katu. Istoga dana dobio sam kancelariju u Policijskoj stanici u Bjelovaru (kancelarije načelnika stožera stanice) Luke Markešića⁴⁰, koji je tih dana bio u Policijskoj stanici u Pakracu. U moju sobu u staračkom domu se poslije dva dana doselio zapovjednik II. OZ Bjelovar Jerzečić Miroslav.

Od Budinskog sam dobio službenu bilježnicu (Podsjetnik Štab TO Bjelovar). Dvije takve bilježnice sam imao cijelo vrijeme. U bilježnicu mi je Jerzečić izdiktirao sljedeće brojeve telefona, prije toga mi je objasnio granicu Operativne zone i općine koje u nju ulaze: Ivanec, Varaždin, Čakovec, Novi Marof, Ludbreg, Koprivnica, Križevci, Čazma (poslije par dana ušla u sastav III OZ Zagreb), Garešnica, Bjelovar, Đurđevac, Virovitica, Grubišno Polje, Daruvar, Pakrac i Lipik.

³⁷ Plasaj često piše: Stjepan Budinski. U tekstu je to ispravljeno.

³⁸ Antun Perčulija.

³⁹ Nejasna riječ.

⁴⁰ Luka Markešić, tada pomoćnik načelnika odjela operativnih poslova Policijske uprave Bjelovar.

- u Kutini načelnik PU⁴¹ gospodin Sičaja,⁴² tel 045 78782, faks 21225 specijal 76229;
- u Bjelovaru načelnik PU Hajdinjak Josip, 043 44 111 i 21195, specijal 770136;
- Jezerčić specijal 137;
- Budinski 043 44692 i 44899;
- Vojarna Virovitica 722940 zapovjednik samostalne bojne ZNG Đuro Dečak, 046 722602 (333);
- Daruvar 046 31241 faks 31367 zapovjednik obrane Daruvar Bosnar Ivan 046 31424;
- Policijska stanica Daruvar, 31352; 31644;
- Policijska stanica Grubišno Polje, 04685041;
- Lucić⁴³ zapovjednik 1.gbr.⁴⁴ u Zgb 441072, specijal 7-2-2211;
- Agotić⁴⁵ specijal 7.2-2050, faks 450046;
- gen. Petar Stipetić 722050, kasnije 466290, 427220;
- OC⁴⁶ GSHV specijal 722216;
- Faks 273670.

Kasnije sam dopisivao nove brojeve telefona. Moj posao prvih dana svodio se na to da primam izvješća od zapovjedništva Daruvara, Grubišnog Polja i iz Pakraca. Iz Pakraca imali smo vezu preko Centra za obavješćivanje Kutina. Zapovjednik obrane Pakraca bio je pukovnik Andrić Dragutin Grubišnog Polja puk. Kovačević Franjo.

U to vrijeme još nisam znao kuda se proteže crta fronte u zapadnoj Slavoniji. Primao sam izvješće o minobacačkom napadu na Daruvar i svakog dana o kritičnom stanju predjela Pakraca. Poslije jednog paničnog izvješća o jakom granatiranju Pakraca, razgovarajući sa dežurnim policajcima na njihovom OC, doznao sam da imaju jednu haubicu 122 mm, ali bez nišanskih sprava, a da je poručnik Ren iz policije završio tehničku vojnu akademiju. Zamolio sam ih da ga nađu. Pitaو sam ga da li bi

⁴¹ Policijske uprave.

⁴² Mato Sičaja.

⁴³ Josip Lucić (Posavski Podgajci kod Županje, 26. IV. 1957.), general zbora Hrvatske vojske, načelnik Glavnog stožera Oružanih snaga Republike Hrvatske 2003.–2011.

⁴⁴ Tada se postrojba zvala 1. brigada Zbora narodne garde, što je kasnije promijenjeno u 1. gardijsku brigadu.

⁴⁵ Imra Agotić.

⁴⁶ Operativni centar.

on znao ispaliti jednu granatu bez nišanskih sprava prema položaju protivnika kako bi i oni osjetili da imamo topništvo. U međuvremenu sam od zapovjednika doznao, specijal se nije mogao prisluškiivati, veći stupanj tajnosti, da u Virovitici imamo formiran 19. mješoviti topnički divizion, zahtjevao sam faksom da odvoje jednu bitnicu i da je upute u predio Novske, gdje je situacija bila kritična zbog napredovanja 5. banjalučkog korpusa i zauzimanja s.⁴⁷ Gornji i Donji Rajići.

Što se tiče područja Pakraca, prva detaljna saznanja dobio sam od dežurnog policajca Oulovskog,⁴⁸ koji mi je na karti detaljno objasnio situaciju u Pakracu, osobito sela koja su nastanjena Srbima, mješovitim stanovništvom i Talijanima, tako da je predložio da bi bilo najbolje koristiti koridor za snabdjevanje policijske stanice u Pakracu pravcem Gaj – Brekinjska – Kapetanovo Polje – Ploštine – D. Obrijež – V. Banovac – Batinjani – Prekopakra – Pakrac. Naime, prilikom snabdjevanja policijske stanice u Pakracu ojačane pričuvnim policajcima – dragovoljcima situacija je bila sve teža, pa je kolona za snabdjevanje još u to vrijeme morala probijati preko Kukurjčeva i Dobrovca za Lipik i Pakrac vozeći velikom brzinom, a na čelu kolone djelovi satnije specijalne policije sa BOV-om.⁴⁹ Sa sobom su u Pakrac vozili hranu i streljivo te izvozili mrtve i ranjene policajce.

Još u to vrijeme nisam znao koje postrojbe HV imamo u okviru II. operativne zone i u kakvom su stanju. Zapravo to su bili začeci Hrvatske vojske, još tada smo nosili oznaku ZNG (Zbor narodne garde) i još 1 – 2 mj. zapovjednik me upoznao sa stanjem u Bjelovaru, gdje je postojala 105. br. i zapovjednik Ivanić Stjepan, 55 samostalna bojna bjelovarska nije formirana. U Virovitici jaka 50. samostalna bojna preformira se u brigadu – zapovjednik Đuro Dečak, tamo je puk[ovnik] Slivar Stjepan i potpukovnik Lukačić⁵⁰ za logistiku.

Ja sam u toku tih mjeseci 1991. god. izrastao u glavnog stratega zapadne Slavonije, bez lažne skromnosti, ali skidam kapu braniteljima Pakraca i Lipika, pa i Daruvara, i duboko im se klanjam.

- u Grubišnom Polju postoji 1 bojna od 3 satnije, protuoklopna bitnica, bitnice za potporu i spec. izv. diverzantski vod i policijska stanica;
- u Daruvaru 1 bojna ZNG, 2 satnije i policijska stanica;
- u Pakracu vojna policija i djelovi ZNG;

47 Sela.

48 Neven Oulovski.

49 BOV – borbeno oklopno vozilo.

50 Marijan Lukačić.

- u Novskoj, Andabak⁵¹ sa 1. bojnomo ZNG, zapovjednik 1. br. ZNG Lucić⁵² sa sjedištem na Sljemenu, odakle zapovjeda, djelovi bojne prema Novoj Gradiški i u Iloku;
- u Kutini zapovjednik Gregorić Zvonko, veoma sposoban, 1. bojna drži Trokut sa 1. satnijom prema Pakracu;
- u Čazmi 1. bojna sa 1. satnijom prema Pakracu;
- u Đurđevcu 3. bojna 105. br. zapovjednik Martin Kudumija (samo zapovjedništvo?).

Događaji na crti nisu trpjeli odlaganje, trebalo je slati zapovjedi, a zapovjednik je bio u obilasku zone u Pakracu, Daruvaru i dr., pa me je zapovjednik ovlastio da mogu zapovjedati snagama u njegovo ime, a ukoliko je bilo vremena, onda sam ga konsultirao i razmatrali smo plan zajedno i sa podređenima da nađemo najbolje rješenje. Zbog stalnih sve žešćih napada na Pakrac i zahtjeva za topničkom potporom, u bilježnici imam upisano.

Zapovjest Ob. br. 1.

Uputite vod haubica 122 mm rejon sela Gaj, gdje se javiti Kirinu⁵³ ili Markešiću radi potpore snaga u Pakracu. Rok javljanja 17.00 27. 9.

Zapovjedništvo ZNG
Zapadne Slavonije

Faks je poslan u Viroviticu, Križevce i Daruvar i Kirinu. Kirin je bio zapovjednik satnije specijalne policije u Bjelovaru. Dobili smo povratnu informaciju da iz Križevaca nemogu krenuti haubice, jer su nespremne, a iz Virovitice da će ih skinuti sa položaja i uputiti ujutro 28. 9. Naknadno je javljeno iz Križevaca da će poslati 2 haubice zapovjednik Hakmak.⁵⁴ Naknadno je traženo pojačanje u ljudstvu iz Virovitice i iz Čazme po 1 satnija. Haubice iz Virovitice i Bjelovara (Rem) stigle su u s. Gaj u 19,05 sati i odatle su sljedećeg dana pružale potporu snaga u Pakracu, točnije iz Čazme – otišla je na zadatak u 16,45 sati.

Iz navedenog se vidi da iako nevladamo potpuno situacijom, a postrojbe se tek navikavaju na naše zapovjedništvo, početni rezultati su ipak ostvareni. U bilježnici⁵⁵

⁵¹ Zdravko Andabak, brigadir.

⁵² Josip Lucić (Posavski Podgajci kod Županje, 26. IV. 1957.), general zbora Hrvatske vojske, načelnik Glavnog stožera Oružanih snaga Republike Hrvatske 2003.–2011.

⁵³ Mirko Kirin.

⁵⁴ Ispravno glasi Miodrag Hokman, zapovjednik 19. MPOAD-a (Mješovitog protuoklopnog artiljerijskog divizijuna).

⁵⁵ Plasaj misli na svoju internu bilježnicu, gdje je u hodu zapisivao podatke.

se spominje i smjenjivanje zapovjednika satnije koja je napustila položaj mislim da se radi o satniji koja je čuvala dva mosta na prilazu Kukunjevcu. Dana 27. rujna sam dobio daktilografinju Snježanu Jelić, ali je kod mene radila samo 2 – 3 dana, a zatim se vratila na rad u poštu, zatim je dolazila na 1 – 2 sata tajnica iz Štaba TO Višnja.

U 17,00 sati 28. 9. otpočeo je snažan napad četnika i JNA iz pravca Kusonja prema Pakracu, a 2 aviona Galeb raketiraju Pakrac, Gaj, Pakračku Poljanu, Dobrovac, Lipik. Smjenjuju se uzastopni napadi, mrcvare civile, ima mrtvih i ranjenih, civili bježe iz Lipika. U 19,30 stigla je pomoć Pakracu. Ovo je bio izvještaj Policijske stanice u Pakracu preko Centra za obavješćivanje Kutina i našeg Centra pri stožeru TO u Bjelovaru.

28. ujutro zbio se ispred zgrade stožera TO u Bjelovaru interesantan susret. Naime, tada sam prvi put upoznao zapovjednika CZ⁵⁶ sektor sjever u Bjelovaru koji je na ulici predao prijavak Budinskom o stanju sektora, pa sam pomislio da se radi o časniku koji je bio djelatnik u JNA, u što me Budinski odmah razuvjerio. Ali kad sam bolje upoznao stožer sektora sjever 25 dana kasnije, odlučio sam, i to predložio zapovjedniku Jerzečiću, da taj stožer preuzme zapovjedanje 55. samostalnom bojnom u Bjelovaru, jer je uhodan i opremljen stožer, a ima odrješitog zapovjednika.

Također, ali predveče istoga dana, prvi put sam susreo gospodina Čuka⁵⁷ sa njegovim zamjenikom na stubištu policijske uprave u Bjelovaru. Pitao je i ljutio se kakav to napad na vojarnu priprema Budinski, ja o tome nisam bio informiran, pa sam kasnije pitao i pukovnika Jerzečića, on je odgovorio da nije siguran ni on i da napada vjerojatno neće biti.

Oko 6,00 sati ujutro 29. rujna puk Jerzečić je otišao na put, a ja sam ostao duže u krevetu, jer je bila nedjelja. Počeo sam se spremati kad je otpočela snažna pucnjava i napad na vojarne.⁵⁸ Kad sam se spremio po zgradi policijske uprave u Bjelovaru neposredno uz Dom umirovljenika počele su padati minobacačke granate, tako da su podrhtavala i pucala stakla na domu, pa više nisam mogao napustiti dom nego sam otišao u podrum doma, gdje su sestre užurbano dovodile zdrave i bolesne starce. Mislim da su to izvele brižno i na najbolji mogući način. Uskoro se u dvorištu PU Bjelovar pojavio gust dim od zapaljenih automobila.

Po pucnjavi i glasovima pratio sam napad na vojarnu (skladište) sajmišta,⁵⁹ odakle je dolazila jaka pucnjava, čuli smo pozive na predaju, a dobivali smo informacije slušajući Radio Bjelovar. Poslije najviše 30 – 40 min. utihnula je pucnjava u rajonu „Sajmište“ i (oko) vojarne „Zvijerci“, u kojima su se vojnici i časnici predali.

⁵⁶ Civilna zaštita.

⁵⁷ Mile Čuk, general.

⁵⁸ Detaljnije o napadu na vojarne JNA u Bjelovaru vidjeti Željko Karaula (2007), *Osvajanje vojarne JNA Božidar Adžija u Bjelovaru 1991. godine*, Časopis za suvremenu povijest, 39, str. 7-25.

⁵⁹ Radi se o vojnom skladištu JNA „Logor“ koje je bilo smješteno u predjelu Bjelovara zvanom Sajmište.

Bilo je kraće zatišje, pa sam se popeo do svoje sobe i na deki našao dva komadića granate, a prozori sobe bili su probijeni, a jedno staklo je puklo. Po sobi je bilo krhotina granate, ona dva sa kreveta sam spremio za uspomenu.

Uskoro su ponovo počele padati granate, pa sam otišao u podrum. U to vrijeme je eksplodiralo i skladište Bedenik, ali ja tu eksploziju nisam posebno osjetio, vjerojatno se u podrumu nije tako snažno osjetilo, a moguće da ju je neka od bliskih eksplozija granate maskirala. Kod prve veće pauze u granatiranju otišao sam u zgradu PU, odmah lijevo od ulaza smjestio se stožer policije i praćenje i rukovođenje napadom. Na ulici su se vidjeli izgorjeli i oštećeni automobili, skoro sva stakla na zgradi PU bila su razbijena. Otišao sam u njihovo sklonište, zatim do restorana, u kojem je sa stropa na više mjesta curila voda, odsjekao sam kruha i neke salame i malo pojeo. Operativni je centar (...).⁶⁰ U stožeru PU Bjelovar doznao sam o eksploziji skladišta. Nisam bio značajniji akter događanja, pa sam negdje oko 13 sati ponovo otišao u Dom umirovljenika, u podrum, a zatim u sobu, gdje sam legao u krevet.

Tu sam doživio malu neprijatnost, ja sam vjerojatno rekao u podrumu neke riječi ekavski, pa me je jedna žena prijavila jednom vojniku koji je banuo u moju sobu i pitao me tko sam ja, a ja sam mu odgovorio da sam zamjenik zapovjednika Zone i da u toj sobi spava zapovjednik Zone. Tražio je da otvorim vrata ormara i da mu dam pištolj, ja sam mu dao i tražio sam da provjeri u PU, no on nije dobio vezu, pa sam mu predložio da odemo u PU. Po ulasku u prostoriju rekao sam Ivi Markičeviću da ovaj vojnik sumnja u mene, na što je Ivo rekao vojniku da je u redu i da mi vrati pištolj. Od tog vremena sam češće sjedio u prostoriji stožera, išao opet do doma da pitam na recepciji tko me je što prijavio, svi su se opravdavali. Oko 16,00 sati stigao je teleks u zapovjedništvo Zone otprilike ovog sadržaja.

„Spriječite prodor 265 okbr pravcem Bjelovar – Garešnica – Okučani“
sastavio sam odgovor i poslao na OC GS HV otprilike ovog sadržaja:

„265 brigada nemože niti iz vojarne drži je policija u blokadi.“

Iz sadržaja izvješća vidi se da sam bio slabo ili nikako informiran sa zamisli osvajanja vojarni u Bjelovaru, a na moje izvješće presudno je utjecao boravak u stožeru policije i dobiven utisak iz njihovog rada. U 18,30 je Luka Markešić uzeo hrvatsku zastavu i otišao u vojarnu da je izvjesi kao znak predaje vojske u glavnoj vojarni. Pola sata do sat vremena iza toga u hol zgrade u PU dovođeni su zarobljeni časnici, koje su posle pretresa sprovodili policajci u zatvor, a posle pretresa vojnika oni su otpraćeni u fiskulturnu salu.

⁶⁰ Nejasne dvije riječi.

Pri povratku Luke Markešića iz vojarne rekao je tko je od časnika JNA poginuo, a ja sam o tome obavjestio GSHV (puk. Kovačević,⁶¹ kap. Jovanović,⁶² ppuk. Vasić⁶³). Oko 22,00 sata stigao je u PU i zapovjednik Jerzečić, informirao sam ga o aktivnosti. Malo zatim je njega zvao Predsjednik Republike i, kako mi je rekao, zahtijevao od njega da se časnici i vojnici odmah vrate u vojarnu. Oko pola noći je sa zarobljenim časnicima zapovjednik pregovarao o povratku u vojarnu, a pošto oni na to nisu pristali, povratak je odgođen za sutra ujutro.⁶⁴ Sutra se od daljnjih pregovora i odustalo. Policija je preuzela osiguranje glavne vojarne, a ostalih vojarni postrojbe koje su i učestvovala u zauzimanju.

Naoružanje, streljivo i vojna oprema su se iznosili iz vojarni nekontrolirano. Iznosili su je uglavnom zapovjednici postrojbi koje nisu imale naoružanja, a i stanovništvo. Pa je osiguranje vojarne već 1. listopada preuzela 105. brigada, ali raznošenje opreme je nastavljeno, jer Zapovjedništvo Zone još nije imalo svoju policiju, pristožerne postrojbe, a i samo Zapovjedništvo smo u to vrijeme predstavljali samo ja i Jerzečić. Uvjeta za moj rad u zgradi PU nije bilo pa sam ja i zapovjednik Jerzečić otišli u zgradu stožera TO. U to vrijeme došao je zahtjev iz Glavnog Stožera HV da ja i Budinski dođemo odmah u Stožer.

Ja sam taj odlazak u Stožer htio iskoristiti da vratim u Zagreb i svoja kola *Jugo 60 koral*, koja sam, na sreću, ostavio parkirana kod zgrade stožera TO, tako da nisu bila oštećena. U Zagreb smo vozili svaki svojim kolima. Po dolasku u GSHV, koji se nalazio na Pantovčaku, otišli smo kod načelnika Glavnog stožera, koji nam je čestitao i počastio nas. Lijepo je bilo primati čestitke, ali ja nisam osjećao da sam ih zaslužio. Još sam se malo zadržao u Stožeru, na moje traženje dobio sam spisak postrojbi koje se razvijaju u II. Operativnoj zoni, obišao sam neke poznanike, a zatim sam kola odvezao poslije ručka u garažu. Dogovor je bio sa kapetanom Budinskim da će on po završenom poslu doći po mene i onda zajedno otići u Bjelovar. Negdje oko 15,00 sati nazvao me je Budinski iz GS i rekao da ja odem sa svojim kolima, a da on još ima nekog posla. Po njegovom povratku sutradan u Bjelovar doznao sam da je bio na saslušanju i da je bio pritvoren, a pritvor se nastavio i u PU Bjelovar. Poslije 1 – 2 dana, kad me je vidio u zgradi PU, zamolio je stražara da mi preda ključ od službenog golfa i tada mi je uspio reći da ne zna šta će biti s njim, ali ako ga ubiju, da ja znam sve. Ja tada još nisam znao mnogo toga, znao sam da je ogorčen na gospodina

⁶¹ Rajko Kovačević.

⁶² Dragiša Jovanović.

⁶³ Miljko Vasić.

⁶⁴ Vrlo zanimljiv podatak da je vrh Republike Hrvatske tražio da se časnici i vojnici JNA koji su bili zarobljeni vrate u vojarnu koju su netom zauzele hrvatske snage.

Ćuka i znao sam da je značajnu ulogu odigrao u oslobađanju vojarni. Bilo mi je krivo što mu nisam baš u ničem mogao pomoći.

Postrojbe koje je razvijala II. OZ Bjelovar možda tada još nisu bile na dobivenom spisku, a mi smo ih formirali do kraja 1991. ili nasljedili od TO:

- 104. brigada Varaždin (bojne Varaždin, Ivanec, Novi Marof i Ludbreg) – zapovjednik Bukvić⁶⁵ Ivan;
- 105. brigada Bjelovar (bojne Bjelovar, Čazma, Đurđevac) – zapovjednik Ivanić Stjepan;
- 117. brigada Koprivnica, 2 bojne Koprivnica, 1. bojna Križevci – zapovjednik Kralj Vladimir⁶⁶;
- 127. brigada Virovitica nastala iz samostalne 50. bojne – zapovjednik Dečak Đuro.

Pristožerne, postrojbe za potporu i rodovske bile su iz gradova domaćina:

- 52. samostalna bojna Daruvar;
- 54. samostalna bojna Čakovec;
- 55. samostalna bojna Bjelovar, zapovjednik Šiprak Mato;
- 57. samostalna bojna Grubišno Polje zapovjednik Pavić⁶⁷ preimenovana u 77. bojnu;
- 73. samostalna bojna Garešnica;
- 76. samostalna bojna Pakrac zapovjednik Stipa Klasnić;
- oklopno mehanizirana bojna Bjelovar;
- 19. mješoviti haubički divizion Virovitica;
- 24. mješoviti haubički divizion Daruvar;
- Samostalna bitnica haubica 122 „Gvozdik“;
- Samostalna PO⁶⁸ bitnica SO 90 mm;
- 34. inženjerska bojna;
- 1 LAD PZO⁶⁹ Bjelovar;
- 61. LAD PZO koprivnica – Đurđevac;
- 1. bitnica PZO;

⁶⁵ Zapravo Ivan Rukljić.

⁶⁶ Zapravo Dragutin Kralj.

⁶⁷ Zdenko Pavić.

⁶⁸ Protuoklopna.

⁶⁹ Lako artiljerijski divizion Protuzračne obrane.

- Protudiverzantska satnija nasljeđena od TO;
- Diverzantski vod nasljeđen od TO;
- 34. bojna Vojne policije;
- izviđačka satnija;
- satnija veze;
- zapovjedništvo stana;
- logistička baza OZ Bjelovar.

Dobiveni spisak je uništen, ali – koliko se sjećam – na njemu su bile brigade i većina samostalnih pješačkih bojni. Dana 1. listopada smjestili smo kancelariju Zapovjedništva OZ u kancelariju gospodina Pečurlije. GSHV je organizirao, nadzor nad većinu skladišta „Sajmište“ i „Bedenik“ i osigurao prilično organizirano spašavanje imovine, koje je trajalo nekoliko tjedana. Tada sam doznao od Zapovjednika da su oko osvajanja vojarni sudjelovali potpukovnik Tomšić Josip (VES⁷⁰ oklopnih postrojbi i Gašparac Željko inženjerac) koje ćemo primiti u Stožer OZ za načelnike vodova. Ukinut je stožer TO Bjelovar, a zapovjednik je težište svog rada usmjerio na formiranje i popunu Zapovjedništva zone.

Uskoro je iz Koprivnice doveden kapetan Vilagoš⁷¹ za personalca, a zatim potpukovnik Lukačić za pomoćnika zapovjednika za logistiku. Doveden je kapetan Veselić⁷² za načelnika topništva, Škoti Boris za načelnika veze, Boguš Đorđe za operativca, koji je odmah izradio plan osiguranja zapovjedništva. Ja sam dobio službena kola Mazdu (crnu) 323 sa vozačem Ivanom Šavićem, koji je još pola mjeseca vozio u civilu, jer nije bilo maskirne odjeće, a ja sam imao bezrukavnik bez vjetrovke, a nekoliko dana kasnije dobio sam za osobno osiguranje vojnika Dragana.

Odmah smo 2. 10. preko potpukovnika Tomšića zahtjevali da se otpočne formirati oklopna bojna, izbor posada, opremanje, određivanje zapovjednika Justin Ivana i zamjenika Banjeglava.⁷³ Iz vojarne i sajmišta izvoženi su tenkovi u šume kraj Križevačke ceste. Velika hrastova šuma (koja) je osiguravala dobro maskiranje.

Ja sam toga dana poslao telegram u GSHV da smo otpočeli sa formiranjem oklopne bojne, a drugog dana i narednih dana dobili smo zapovjedi da se bojna odmah uputi u Zagreb. Ta zapovjed se nije mogla ostvariti tako brzo, nego smo užurbano radili na određivanju posade i zapovjednika od tenka i voda i satnije. Imali smo velikih problema sa popravkom i kompletiranjem tenkova i izborom posade. Posade su

⁷⁰ Vojno-evidencijska specijalnost.

⁷¹ Stevo Vilagoš.

⁷² Ozren Veselić.

⁷³ Darko Banjeglav.

dolazile i odlazile prespavat kod kuće, pa onda opet ni nebi došli tako da smo morali angažirati policiju. (...) ⁷⁴ Mislim da smo imali problema sa posadama i zbog toga što su se često na TV prikazivali spaljeni tenkovi sa posadama pri napadu na Vukovar. Posade nismo mogli opskrbiti sa svom opremom pištoljima, automatskim puškama, sa BVP. ⁷⁵ Oklopnu bojnu smo otpočeli prebacivati po djelovima prema Zagrebu, kako bismo popunjavali posadom. U prvoj turi su krenula 3 tenka, 2 BVP i sa njima zamjenik zapovjednika Banjeglav. Prije toga sam osobno u Zapovjedništvu III. operativne zone Zagreb sa pukovnikom Matešom Stjepanom i načelnikom stožera Bokulićem ⁷⁶ dogovorio mjesto prihvata. Krenuli smo u 17,00 sati 4. listopada 1991. sa tri tenka, 3 BVP-a i zapovjednim vozilom. Da bi to bilo sigurno izvedeno, sam sam išao na čelu kolone na 1 km ispred radi razmicanja barikada, kojih je na tom pravcu bilo 6 – 8, vjerojatno na granicama općine, samo u Dugom Selu bile su 4. ⁷⁷

Međutim, već u s. Rovišće naišli smo na saobraćajni udes civilnih vozila i vjerojatno suca istražitelja, kojeg sam upozorio da dolaze naši tenkovi i nesmiju stati na cesti jer mogu biti napadnuti od avijacije Jugovojске. Taj se čovjek poslije kraćeg razmišljanja odlučio da tenkovi mogu proći, pa sam od zaustavljenih vozila zahtijevao da se pomaknu u stranu, a ja sam otišao na čelo kolone tenkova i poveo ih dalje. Na svakoj barikadi sam morao stati, tražiti zapovjednika i obavjestiti da idu naši tenkovi prema Zagrebu. Od samog polaska posade su se vozile na tenku i pucale u zrak pri polasku iz Bjelovara i pri prolasku kroz veće mjesto, a nisu bile na svojim mjestima u tenku. Na tenkove smo naljepili grb Hrvatske koje smo našli u stožeru TO. Ljudi kraj ceste su pljeskali oduševljeno radujući se našim tenkovima. Tako smo narednih dana u Sesvet-ski Kraljevac prebacili 20 tenkova 7 BVP, 1 BTR (komandni) i jedan tenk za izvlačenje.

Kasnije sam dva puta obišao ovu bojnu, narod ih je svuda dobro dočekao, svi članovi posade naoružani su automatskom puškom i škorpionima od strane Zap. III. OZ, a nešto su opreme dobili u Bjelovaru. Dva tenka te bojne učestvovala su u opsadi zgrade Zapovjedništva 5. VO u Zagrebu. Kasnije je bojna premješšana južno od Zagreba. Zbog neaktivnosti, neosiguranja zamjene i nediscipline, ljudstvo bojne se 29. 10. samo vratilo u Bjelovar. Protiv zamjenika zapovjednika pokrenute su stegovne mjere, tako da je vraćen za zapovjednika tenka. Zapovjednik Justin nije niti otišao sa bojnom nego je ostao na formiranju satnije koju smo pripremali za upućivanje ka Pakracu, radi pojačanja obrane, a zamjeniku zapovjednika smo priopćili da je on zapovjednik bojne, kad smo ga posjetili na njegovom zapovjednom mjestu. Po

⁷⁴ Nejasna rečenica.

⁷⁵ Borbeno vozilo pješništva.

⁷⁶ Milan Bokulić.

⁷⁷ Dodao Plasaj. „Za logističku vod Juranić Ivica, za sigurnost Jonaš Marijan, za psihološko propagandu aktivnost Vidakov Miroslav, 70 ljudi je trebalo osigurati pored posada za ukrnci dio.“

odlasku ljudstva tenkovi su ostali u III. operativnoj zoni Zagreb, koja ih je popunila svojim ljudstvom.

Kasnije sam razmišljao kako li se osjeća vojska JNA u vojarni Dugo Selo, kada su tih dana naši tenkovi tutnjali kraj njih, mislim da je trebalo vrlo malo drskosti i hrabrosti, odgovornosti, pa da se časnici i vojnici te vojarne predaju. Dugo Selo nije bilo u Zoni Bjelovar. Bojna je bila dobra snaga u rukama GSHV, za zaprečavanje u Dugom Selu, Jastrebarskom i sprečavanje prodora preko Kupe ka Zagrebu. Dana 2.10. sam održao i prvi govor, naime od pukovnika Andrića doznao sam da je jedan vod TO samovoljno napustio položaje kod Pakraca (po rječima Ivana Šarića iz Velikog Grđevca, pošto sam ja vrlo slabo poznao Bjelovar i njegovu širu okolinu). Vod je po povratku bio prikupljen u Vatrogasnom domu, tu je bio zapovjednik voda. Govorio sam im o ugroženosti Hrvatske, posebno o ugroženosti Pakraca, odakle su se povukli bez odobrenja, o obrani Hrvatske van mojeg sela, oslobađanju vojarni u Bjelovaru i poboljšanju stanja obrane. Mislio sam da sam uspio u mom govoru. Odgovor njihovog zapovjednika bio je jednostavan. Dok mi branimo Pakrac, naše selo napadaju četnici sa Bilogore, a tu su naše obitelji i djeca. Otišao sam nezadovoljan, ali mi se tu rodila ideja da prvo moramo ipak razčistiti situaciju na Bilogori, a prema Pakracu dovoditi snage iz manje ugroženih dijelova zone.

Isto večer o tome sam razgovarao sa puk. Jerzečićem, tad smo odlučili da pozovemo za sutra dan pukovnika Kovačevića Franju, koji bi i rukovodio tom operacijom. Sutradan popodne došao je pukovnik Kovačević i razmotrili smo zamisao za oslobađanje Bilogore i da će on rukovoditi operacijom. Kovačević je dosta dobro poznao situaciju na Bilogori i prihvatio je rukovođenje operacijom, ali da ga ojačamo u Grubišnom Polju sa 2 tenka, 12 BVP, a da od Bjelovara napada 1. bojna 105. br.

Ja sam 4. 10. uveče uputio zapovjed pukovniku Kovačeviću (slijedi kopija),⁷⁸ doduše zapovjed nije bila potpisana, jer se zapovjednik tog dana vrlo kasno vratio u Zapovjedništvo. Po njegovom dolasku upoznao sam ga sa upućenom zapovjedi, pa ju je on sutradan dopunio (slijedi kopija). Kada sam majoru Ivaniću⁷⁹ sutradan saopćio da će sa 1. bojnom ići u oslobađanje Bilogore, a on me pitao koju bojnu, kad on ima samo satniju. To je bilo neugodno iznenađenje, stalno se govorilo o 105. brigadi i ja sam mislio da je ona u Bjelovaru i neposrednoj blizini. Zaključak je bio da operaciju na Bilogori pomaknemo za kasnije, da mobiliziramo brigadu, a gotovu satniju uputili smo tih dana u Prekopakru kod Pakraca.

⁷⁸ Plasaj je, pripremajući knjigu, u tekst stavljao bilješke gdje će u knjizi stajati faksimil određene zapovijedi.

⁷⁹ Stjepan Ivanić, zapovjednik 105. brigade Hrvatske vojske. Vidjeti: Stjepan Ivanić (2006), *Da se ne zaboravi. 105. brigada HV-a Domovinskom ratu (1991.-1992.)*. Bjelovar: Udruga 105. brigade Hrvatske vojske.

Pri odlasku u GSHV tražili smo časnike i dočasnike VES i topnike, za popunu topničkih postrojbi. Dan poslije oslobađanja vojarne u Bjelovaru predala se i vojarna u Koprivnici.⁸⁰ 20 tenkova iz Koprivnice upućeno je u 1. OZ Osijek, od topničkih oruđa 105 mm po mojem rješenju popunjene su sa bitnicama za potporu 104., 117. i 105. brigada svaka sa po 6 oruđa. Dosta topničkog oružja dato je I. OZ, zatim braniteljima Siska, Karlovca (tenkovi), Zadra, Šibenika.

Iz razrušenog skladišta Bedenik izvlačili smo još mjesec dana streljivo, jer nam je tih dana nedostajalo. Ppuk.⁸¹ Željko Topolovec izvjestio je iz Čazme, gdje je bio na obuci topnički divizion, da je obuka izvršena, osim obuke izvidnika, pa sam ga tek kasnije ujutro uputio kod Novske. Zarobljene radare iz vojarne Zvjerci trebalo je žurno dovesti u funkciju da otkrivaju i izvješćuju o naletu avijacije. Jedan je radar otpremljen na Zagrebačku goru, a jedan je ostao za potrebe zone i šire, a često je mijenjao položaje jer smo se bojali da ga Jugo avijacija ne uništi. Tako je imao položaj u Andigoli, Podgariću, Čazmi, Kutini grad, Gornji Gudovac, Hrgovljani, V. Trojstvo.⁸²

Dana 2. listopada je MUP⁸³ preuzeo skladišta i nadležnost za preuzimanje sredstava. Pri izboru potrebnih VZS-i punu potporu pružio nam je međuopćinski organ za NO⁸⁴, tako da smo se popunjavali sa šire teritorije. Na sastanku 2. 10. uveče dogovorili smo se o potrebi čišćenja i sređivanja oslobođenih objekata u vojarnama, popravku borbene tehnike i potrebe povlačenja naoružanja od stanovništva, a za potrebe postrojbi kojima je prestajala mobilizacija. Tada smo postavili majora Polovića⁸⁵ (inače veterinar) za operativca u logistiku, a Špoljara za zapovjednika satnije koja treba organizirano raditi na saniranju borbene tehnike.

Za zapovjednika vojarne puk. Jerzečić je iz Zagreba doveo kap. Vemenca. Tada su stvoreni uvjeti da se zarobljeni vojnici JNA smjeste u vojarnu. Međutim kapetan Vemenac i pored iskazanih napora nije značajnije uspio srediti stanje u vojarni i pored naših upozorenja, pa smo ga na kraju morali zamijeniti. Do dolaska ppuk. Škottija načelnik veze u II. OZ bio je Janči Zdenko, koji je potom primio zapovjedništvo nad satnijom veze i skrb za zarobljena sredstva veze, a za načelnika veze u 105. br. određen je Jagec.⁸⁶

⁸⁰ Vidi: Jakša Raguž, Koprivnica u zapovijedima i izvješćima JNA 1990. i 1991. godine, *Podravina*, Vol. VIII, br. 15, 2009., str. 170-208.

⁸¹ Potpukovnik.

⁸² Vidi intervju Išama Gadže, zapovjednika 1. radarske postrojbe u Domovinskom ratu. <https://bjelovarac.hr/najnovije/isam-gadzo-zapovjednik-1-radarske-postrojbe-hrvatske-vojske-u-domovinskom-ratu/> (pristupljeno 2. III. 2019.)

⁸³ Ministarstvo unutarnjih poslova.

⁸⁴ Narodna obrana.

⁸⁵ Boris Polović.

⁸⁶ Vladimir Jagec.

U međuvremenu sam popunjavao spisak:

- veza u GSHV Bošnjaković Ivan⁸⁷ 446289;
- Čazma Krizni stožer 44892;
- Garešnica 766203;
- Koprivnica 827457.

Dana 2. 10. uveče ppuk. Topolovec zvao iz Čazme i pita dali da sudejstvuje snagama u Novskoj. Ja sam mu to odobrio i on je već sutradan dobio zadaću. Uveče sam na zapovjednim mjestu upoznao interesantnu ličnost, gospodina Malek Miroslava, koji se predstavio kao odlučan borac, zapovjednik izvidničko-diverzantskog voda iz Daruvara, govorio je o svojim smjelim pothvatima u izviđanju. Predložio mi je tada da formiramo postrojbu Vojne policije koje bi održavale red i sprečavale trgovinu oružjem. Iznio je bez argumenata da je glavni švercer oružjem Mirko Hajdinjak iz V. Grđevca, međutim u to nas nije uvjerio. Sumnjao je da u osvojenim skladištima „Doljani“ kod Daruvara vjerojatno postoje i hangari ispod zemlje.⁸⁸

Formirao je neku radionicu za modificiranje raketa, nešto je eksperimentirao. Nađen je ubijen u s. Vrijeska u miniranoj kući. O njegovom misterioznom liku priče su se priče da je radio nekad za KOS,⁸⁹ da je imao gomilu novca, poduzeće „STIL“ u Zagrebu sa radionom u svom selu, da je viđen poslije smrti u Zagrebu. Sam sam se uvjerio da je volio popiti i volio je mlade žene imati u svom društvu.

Prihvatili smo njegovu inicijativu i predložio GSHV da se zapovjedi formiranje postrojbi Vojne policije u zoni satnija u brigadama vod pri bojnama desetina. Uskoro je stigla zapovjed iz GSHV o formiranju postrojbi VP⁹⁰, kako smo predložili. O nepostojanju podzemnih prostorija u skladištu Doljani razuvjeravao sam ga sam, a za svaki slučaj provjerio sam to i kod jednog penzioniranog časnika Teh. službe JNA. O prijavi nezakonitog trgovanja oružjem uputio sam ga na policiju i organe države. Sam Malek je postavljen za zapovjednika desetine policije u Daruvaru. Pozitivno mišljenje o njem imao je zapovjednik Jerzečić.

Toga dana upoznao sam i gospodina Matkovića, zapovjednika protudiverzantske satnije sa brojnim stanjem 81 čovjeka od sledujućih 114 i jednom oklopljenim teretnim automobilom marke „TATRA“. Nalazila se na obuci u Šandrovcu. Zapovjednik Matković (bio je) teže bolestan, pa je tražio zamjenu, a nudio je da će pružiti pomoć koliko mu to zdravlje dopusti.

⁸⁷ Načelnik logistike Glavnog stožera Hrvatske vojske.

⁸⁸ O kupovini oružja za Hrvatsku vojsku, ali i raširenom švercu toga oružja, vidjeti: Matej Šurc, Blaž, Z. (2013), *U ime države – prodaja*. Zagreb: Jesenski i Turk.

⁸⁹ Kontraobavještajna služba JNA.

⁹⁰ Vojna policija.

Imamo izvješće da imamo 1 VBR 128. Iz Koprivnice smo primili izvješće da su se 2 haubice 105 mm skinuti HZS (hidraulički sistem za praćenje cijevi), pa smo o tome obavjestili GSHV, a oni su obavjestili da će to brzo popraviti. Dana 2.10. stigla je zapovjed o reguliranju statusa TO i drugih postrojbi:

- 55 samostalna bojna 553 čovjeka, sve pripremiti, ali ne mobilizirati;
- Sve postrojbe TO prevode se u rezervu, zapovjedništvo II. OZ uzelo je od tih postrojbi pod svoje zaposjedanje pd.⁹¹ satniju i diverzantski vod, ovaj potonji je izmješten iz zgrade Z⁹² u uvjetni objekat oko 500 m udaljen od Zapovjedništva satnija veze da se formira iz postrojba veze TO Bjelovar;
- Konstatirano je da 69. bojna Vojne policije nema mob. razvoj, a da se u brigade uvede satnije vojne policije, a ostalo u br. vodovi. Popuna se vrši iz više općina;
- U tijeku je formiranje, a zatim obuka bitnice 122 mm „Gvozdika“, bitnica minobacača 120 mm, protuoklopne bitnice od samohodnih haubica SO-90 mm.

Svi poslovi oko popune uskoro su koordinirani sa sekretarijatom za Narodnu obranu općine i međuopćinskim odborom. Bilo je govora o formiranju IZNŽ bojni u Koprivnici i Bjelovaru, a 35. iznž. b.⁹³ bila je u sastavu 1 meh. br.⁹⁴ Varaždin (ta br. je bila pod neposrednim zapovjedanjem GSHV). Regulirano je snabdjevanje gorivom vozila HV na crpkama INE bez ograničenja. Inače i u prehrani HV i snabdjevanju gorivom INA je podmetnula svoja pleća i dobrim djelom je zaslužna za uspješnu obranu RH.

Fale nam znatne količine osobnog naoružanja za popunu postrojbi koje formiramo. Neke navedene postrojbe nisu imale rješenje o mobilizaciji, pa smo ih kasnije pridavali brigadama i divizionima.

Otišao sam obići vojarnu u Koprivnici, u kojoj se radilo na saniranju oštećenja na tenkovima, presječne električne instalacije, onesposobljeni stabilizatori, slomljeno naoružanje i dr., osobnom naoružanju i drugoj tehnici. Otkriveno je da je dosta te opreme i naoružanja bačeno u kanal – potok koji protiče kroz krug vojarne. U vojarni su bila 32 tenka, 2 t[enka] nosača mosta, 2 BTR (zapovjedno vozilo) 18 BVP-a.

Dao sam zadatak da se tenkovi što prije dovedu u ispravno stanje, osiguraju posade, ukrcani dio za BVP, topništvo za brigadu. Toga dana mi se javlja kap. An-

⁹¹ Protudiverzantska.

⁹² Zapovjedništva.

⁹³ Inženjerijska bojna.

⁹⁴ Mehanizirana brigada.

drić Miroslav, koji je pobjegao iz JNA, topnik je specijalist za „Gvozdike“, on traži još dvojicu dočasnika svojih suradnika iz Zagreba. To mu obećavam da ću ih tražiti preko GSHV, a njega određujem da nadgleda formiranje i obuku bitnice „Gvozdika“. Topničkog satnika Jurića zadržavamo u Koprivnici da se stara o osposobljavanju topničkih oruđa. Tamo je i pješ. ppuk. Vrhovski Ivan, koji kasnije dolazi za operativca u Zapovjedništvo II. OZ Bjelovar.

Dana 9. 10. uspostavljam vezu sa Zapovjedništvom Operativne grupe Posavina, gdje je za zapovjednika došao puk. Rudi Stipčić.

Upisao sam tih dana i neka taktička načela kojih se trebalo pridržavati u djelovanju.

- demonstraciono djelovanje – lažni napad;
- držati se dominantnih točaka, izbjegavati doline;
- osigurati topničku pripremu napada;
- ukopavanje i utvrđivanje na dostignutim linijama;
- osigurati vodiče na nepoznatom terenu;
- izbjeci upad u zasjedu;
- sudejstvo između postrojbi.

105. brigada Hrvatske vojske i Operativna zona Bjelovar

Zahtjevali smo od Ministarstva obrane zapovjed za mobilizaciju 105. brigade; njena 2. bojna iz Čazme bila je mobilizirana 3. 10., a cijela brigada je završila mobilizaciju 12. 10. Moram istaći vrlo ekspeditivan rad MORH-a, čim bi mi uveče poslali zahtjev za mobilizaciju neke postrojbe, ujutro bi stizala zapovjed o mobilizaciji.

Neprijatelj je vršio snažan pritisak prema Lipiku i Pakracu, više puta smo se konzultirali kako uporabiti 105. br., da li direktno prema Lipiku i Pakracu, gdje je neprijatelj bio najjači ili ga iznenaditi snažnim bočnim djelovanjem na pravcu Kozarice – Subocka – Čaglic. Još tada nismo imali preciznu granicu između naših snaga i snaga Operativne skupine Posavina, gdje je 10. 10. za zapovjednika došao pukovnik veze Stipčić Rudi⁹⁵ (sa kojim sam se poznao iz JNA) i sa kojim sam odmah uspostavio blisku suradnju.

Konzultacije smo provodili ja i zapovjednik sa puk. Andrićem i potpuk. Tomšićem.

Snaga smo imali malo, a problemi su bili veliki i prva inačica je bila da se 105. brigada angažira u Prekopakri, sa 1. satnijom iz 8. br. TO Samobor, jednom satnijom

⁹⁵ Rudi Stipčić, brigadni general Hrvatske vojske. Tada u činu brigadira zapovjednik OG „Posavina“. Vidjeti detaljnije: Rudi Stipčić (1966), *Napokon smo krenuli...*, Zagreb: Sveučilišna tiskara.

iz Križevaca, satnijom tenkova, za potporu bitnice MB 120 mm i bitnica haubica iz Daruvara. U dodiru su bile policijske snage iz Bjelovara i Zagreba i dragovoljci Lipika, Prekopakre, Dobrovca. Tada sam uspostavio i prvi kontakt sa snagama (oko 250 pričuvnih policajaca) u Pakračkoj Poljani gospodina Merčepa.⁹⁶ Mislim da se sa tom grupacijom moglo mnogo više uraditi da je gospodin Merčep bio više vojno obrazovan, jer se radilo o vrlo hrabrim mladićima. Gospodin Merčep, „Pop“, „Okac“ i dr. bili su vrlo hrabri, oni bi išli na čelu svojih postrojbi u policijske akcije. Kako je čuo da imamo problema u Kukunjevcu za prolaz ka Pakracu, on se sa svojim snagama probio tim pravcem, ali kako mi još nismo imali snaga nismo taj pravac mogli posjesti, a pošto su se njegove snage vratile, neprijatelj se bolje organizirao, porušio cestu i organizirao obrambeni rajon jedne bojne koja je branila pravac od Gaja ka Kukunjevcu.

Za tu njegovu akciju smo doznawali kad je krenuo u nju, jer je bila velika bojazan od izdaje kod njega, za što je vjerojatno i bilo rezona, ali se i pretjerivalo, jer na taj način nismo mogli sudejstvo organizirati i pripremiti naše snage da pokriju pravac kroz Kukunjevac. Sličnu policijsku akciju je izveo kroz selo Toranj i tu je neprijatelj poslije toga zapriječio rušeći stabla preko ceste na prilazu s. Toranj, napravivši prepreku dugu nekoliko stotina metara.

U narednom napadu na snage neprijatelja u s. Bujavici, pošto sam ga obavijestio o zadatku 105. brigade, sam je bez mog znanja priključio svojim snagama 2. bojnu iz Čazme i nametnuo joj policijski način djelovanja. Naime, po zauzimanju sela i prikupljanju plijena povukli su se svi, tako da sam insistirao kod njega uveče po izvlačenju da tako ne ratuje HV već oslobođeno i drži. Idućeg dana je ponovljen napad i od tada su položaj u s. Bujavici ostali u našim rukama i pored niza protunapada četnika. U tom ponovljenom napadu po vrlo lošem i kišovitom i hladnom vremenu 2. bojna je imala veći broj ranjenih, a svi vojnici su bili do kože mokri, jer su bili dosta oskudno odjeveni. Zapovjednik čazmanske bojne Stanko Palić, inače hrabar i dobar zapovjednik, došao je u zapovjedništvo Merčepa⁹⁷ potpuno moker i molio suhu odoru od njega, ja sam se upravo zatekao isto tu. Tada sam bio izvješten da je doktor Kinčl⁹⁸ sve ranjene sanirao i otpremio za bolnicu u Kutini. Inače, tada je i doktor bio veoma ljut, jer je bilo dosta žrtava. Upoznao sam ga tada i uvjerio se kasnije da je doktor bio vrlo hrabar, požrtvovan, pratio je svaku akciju, često (je) sam izvlačio ranjene i sanirao. Kasnije, kad sam ga se sjetio, bila mi je čast što sam ga upoznao i drago da smo ga imali jer je uvijek bio tamo gdje je bio najpotrebniji i od velike pomoći, jer tada na području Pakraca nismo imali organiziran sanitet. Kasnije sam upoznao i dr. Mariju iz Lipika, koja je s njim usko surađivala.

⁹⁶ Tomislav Merčep.

⁹⁷ Plasaj u tekstu nekada piše Merčep, a nekada Merčap.

⁹⁸ Miroslav Kinčl.

Ovdje sam htio dati malo širu sliku o djelovanju snaga gospodina Merčepa, sa njima ćemo se kasnije opet sresti i suradnja će biti primjerna, što se tiče učešća u oslobodenju Lipika i Dereze.⁹⁹

No sada ću se vratiti 105. brigadi i njenoj uporabi. Ona je završavala mobilizaciju 12. listopada 1991. Ipak smo se odlučili da je ne upotrebimo u Prekopakri, jer je tada neprijatelj bio izrazito nadmoćan u topništvu i tenkovima i naneo bi brigadi veće gubitke, a brigada je tek mobilizirana i bez izvedene obuke. Moja je zamisao bila da brigada primi zadaću, prije završene mobilizacije, da izvrši hodnju u toku noći 12/13 10. i da se razmjesti u širi rajon Antunovac, Uljanik, Garešnica, da u toku 13. izvrši izvidanje i precizira zapovjedi podređenom postrojbama, a ujutro 14. da izvrši napad. Htio sam postići da dobro opremljenu brigadu brzo uvedemo u borbu i time iznenadimo neprijatelja i ostvarimo dubok prodor do D. Čaglića i na taj način deblokiramo Lipik i oslabimo pritisak na Pakrac i prema Novskoj.

Sposobnog operativca još nismo imali, pa sam zapovjed 105. brigadi za hodnju i napad morao pisati sam. To mi i nije bilo teško, jer imam završenu Višu vojnu akademiju JNA u trajanju 2 godine, na kojoj sam rešavao slične probleme oko 45 puta, ali od tada je prošlo 22 godine, pa sam dosta toga zaboravio. Kasnije sam doduše završio i školu narodne obrane, ali na njoj su se rešavale operacije, što mi je došlo dobro za planiranje operacija na Bilogori i Papuku. Original zapovjedi nisam sačuvalao, nadam se da postoji u 105. brigadi.

Podatke o neprijatelju, na žalost, nismo imali kako prikupiti, oslanjali smo se na logiku, i gdje su im glavne snage na bazi pritiska neprijatelja. Prema s. Kozarice i s. Novi Grabovac nije bilo jačeg pritiska, osim topničkih i avio napada. Iz rajona s. Bujavice svaki dan se minobacačima granatirala cesta od Pakračke Poljane ka Gaju. Znali smo da na Petrovom vrhu ima centar veze, u selu D. i G. Borki bio je heliodrom, na Omanovcu obavještajni centar, i da ima oko 10 tenkova raspoređenih na Blatuškom Brdu orjentiranih ka Lipiku.

Brigada je dobila zadaću da sa glavnim snagama 1. bojne, satnije tenkova i 3. bojnom u II. ešalonu sa jakom topničkom potporom (bitnica topova 75 mm, bitnica MB 120 mm i bitnicom Gvozdika) napada sa linije s. Kozarica, Novi Grabovac ka Subockoj, a zatim uvodi II b/e¹⁰⁰ i izbija južno od s. Čaglić na komunikaciju Lipik – Biješe stijene. Sa pomoćnim snagama 2. bojna napada na pravcu Janja Lipa – Bujavica – Lovska – Jagma i izbija u rajon D. Čaglića.

⁹⁹ U svojim bilješkama na drugome mjestu u svojoj ostavštini Plasaj spominje i znatne teškoće u radu II. operativne zone Bjelovar s Merčepom te se navode njegovi kriminalni i nedozvoljeni postupci prema srpskim i hrvatskim civilima i imovini u Pakračkoj Poljani. OIP, RH, Zap. OZ Bjelovar, op. br.: 156-1., Izvješće o incidentu, MUP-u RH – Ministru Vekiću, Bjelovar, 11. XII. 1991. U drugom opet dokumentu u ostavštini navodi se da je Merčepova jedinica bila vrlo hrabra i da je odigrala važnu ulogu u stvaranju Hrvatske vojske i organiziranju obrane Republike Hrvatske.

¹⁰⁰ Borbeni ešalon.

Pokazalo se u stvarnosti da su to bile lijepe želje, da brigada nije izvršila napad jednovremeno, jer zapovjednici nisu imali pouzdana sredstva veze, da brigada, što mi se čini osnovnim, nije imala borbena iskustva, zapovjednici bojni i brigade nisu se znali nametnuti, izvršiti precizna izviđanja i izdati zadaće satnijama i insistirati na njenim izvršenjima zbog kašnjenja u prevoženju tenkova. Glavne snage su prešle u napad tek 15. ujutro, a pomoćne su izvršile napad 14. na opisani način. Ja sam za to vrijeme imao istaknuto zapovjedno mjesto u s. Lipovljani gdje mi je dana na raspolaganje jedna kancelarija sa telefonom. Mislim da smo svojim dolaskom uspjeli iznenaditi neprijatelja, jer smo dosta slobodno izvršili izviđanje. Tek sa dolaskom naših tenkova, počeli su sporadično i topnički i avio napadi. Moram istaći da me je iznenadila urednost bunkera od naših snaga u obrani koje su pripadale operativnoj skupini Posavine, a 50 m od jednog bunkera u N. Grabovcu bio je jedan veliki krater od avio bombe koji je onesposobio lokalnu cestu.

Kod boraca u obrani konstatirao sam veliki optimizam, zasnovan na dotadašnjem iskustvu. 15. je napad krenuo optimistički i tenkovi su prilazili Trokutu¹⁰¹ i motelu gdje je bilo neko zapovjedno mjesto. Međutim, tada neprijatelj otvara preciznu vatru po našim tenkovima iz minobacača, i tenkisti čine velike pogrešku, napuštaju tenkove i povlače se i tada imaju nekoliko ranjenih, a zaštita u tenkovima bi im bila potpuna, tada se povlače i pješački dijelovi i napad neuspjeva, a na crti ostaju napušteni tenkovi. Još je ovim događajima prethodila jedna neprijatnost, brigadu je bez odobrenja napustila 3. bojna iz Đurđevca, zbog glasina da je napadnut Đurđevac sa Bilogore. Nismo imali koga angažirati da utvrdi, da li je to neko iz bojne izmislio, što je više vjerovatno, ili je glasinu ubacio neprijatelj.

No kod opisa ovog događaja moram opisati jedan sporedni. Naime, 14. 10. sam dobio zapovjed od GSHV da sa 1. bojnom 1. GBR, 1. bojnom iz 8. samoborske brigade i 10 tenkova 1. gbr. pod mojim osobnim zapovjedanjem izvršim deblokadu Lipika preko s. Kukurjčevca. Ove snage trebao sam dočekati na raskrsnici u Banovoj Jaruzi u 17,00 sati. Ova zadaća mi je pala dosta teško jer sam htio pratiti napad 105. brigade, ali tu više nije bilo pomoći, nego sam otišao na spomenutu raskrsnicu i čekao negdje do 19,00 sati. Tada mi je to sve postalo sumnjivo, pa sam otišao kod gospodina Marekovića¹⁰² i pitao ga kad ću dobiti bojnu i 10 tenkova, a on mi je rekao da je kod Novske situacija kritična i da mi ih ne može dati, mislim da je bio u pravu što se tiče težine situacije kod Novske. Ja sam o tome telefonom obavjestio gen. Feldija, a on mi je rekao da svakog časa treba stići bojna iz Samobora; da ju obavezno čekam.

¹⁰¹ Radi se o raskršću na cesti Novska – Pakrac kod Baira, gdje je bio smješten motel.

¹⁰² Marijan Mareković (Sesvetski Kraljevec, 6. X. 1959.), general pukovnik Hrvatske vojske, tada načelnik stožera 1. brigade (Tigrovi), a 30. XII. 1991. postaje zapovjednik brigade.

Ja sam ponovo otišao na Banovu Jarugu i čekao do 22,00 sata, ali bojna nije stigla, tada sam, ljut što sam izgubio toliko vremena, otišao za Bjelovar, gdje sam se vraćao inače svako veče oko pola noći i sastavljao sam izvješće prema GSHV. Međutim, bojna iz Samobora (260) ljudi je stigla oko 22,30 sati, pošto me nije našla, otišli su u s. Kozaricu i razmjestili se u školu. Toga dana poslije podne prostorije (društvene) preko puta škole raketirala je i lakše oštetila avijacija Jugovojске. Ujutro rano sam stigao u s. Kozaricu, gdje me je odlučno zaustavio zapovjednik bojne i zahtjevao da mu dam zadatak jer je osobno meni podređen. Ja sam mu odmah na karti izdao zadatak u ulozu II. b/e 105. brigade umjesto 3. bojne, koja je napustila crtu i otišla za Đurđevac, i o tome sam upoznao zapovjednike brigade, jer je upravo započinjao napad glavnih snaga. Samoborci su se kretali iza I. b/e i najedamput primjetili da se ovi povlače, ali su utom stigli do napuštenih tenkova i počeli ih izvlačiti, po kasnijem iskazu zapovjednika sa zamisli da ih voze u Samobor. Mislim da se ova bojna jako dobro snašla i spasila ostavljene tenkove, ali nisu odveženi u Samobor. Većina posada tenkova 105. brigade, zbog ranjavanja, napustila je brigadu i imali smo znatnih problema da tenkove ponovo kompletiramo i pripremimo novi napad. Poslije neuspjelog napada g/s¹⁰³ i uspjeha pomoćnih snaga zauzimanjem s. Bujavice dao sam 2 t[enka] i 2 BVP Merčepu da ih smirim zbog većeg broja ranjenih, pa je 2. bojna i snage Merčepa kasnije poslije odbijanja napada na s. Bujavicu koji su vršili četnici, krenuo u napad na Lovsku naveče pred pad mraka, a kako tenkovi i BVP nemaju „i. c.“ uređaje za djelovanje noću izgubili smo poslije djelomičnog uspjeha tenkove i zamjenika zapovjednika 3. bojne, i snage su se povukle na položaj u s. Bujavicu.

105. brigada je još poslije detaljnog izviđanja ponovila napad na s. Bair i zauzela to selo. Na čelu napada kretao se diverzantski vod OZ Bjelovar, a sam njima i satnija „A“, pa se vod slikao sa natpisom sela Bair. Postrojbe brigade ostale su na crti do 5. 11., kad se brigada povukla u Bjelovar radi odmora. Inače je bilo puno problema u organizaciji zapovjedanja u brigadi i sa stanjem morala. Pa sam tako pozvao sa radio stanice Bjelovar gospodu Zvonka Puškarića i Čedu Rosića da intervjuiraju i vojnike na crti, da o njima čuju obitelji, a i oni su se pozitivno izražavali o stanju na crti. Ova gospoda su se zdušno odazvali, a zatim emitirali preko radija Bjelovara o njihovom obilasku crte. Na ovaj način kraće vrijeme se stabilizirao moral. Dovedi smo novog zamjenika zapovjednika kap. Ferencevića,¹⁰⁴ koji se dosta brzo uvodio u posao i osobnim primjerom spašavao položaj na Bairu, koje je brigada jednog trenutka ipak napustila.

Vojni zapovjednici i vojnici su čuli da se gardisti na crti smjenjuju svakih 15 dana, pa su to i oni zahtjevali radi odmora i jesenjih poslova kod kuće. GSHV o tome

¹⁰³ Glavne snage.

¹⁰⁴ Zlatko Ferencević, zamjenik zapovjednika 105. brigade Hrvatske vojske. Kasnije njezin zapovjednik.

nije htio čuti. Pa ipak, kad sam se uvjerio da se brigada više ne može održati, doveli smo na njene položaje 117. brigadu iz Koprivnice. To je ukratko opis djelovanja brigade na „Novljanskom“ ratištu, ali i pored toga što ja sa radom brigade nisam bio zadovoljan, pa smo tražili i smjenu zapovjednika, a vojnici su svojim potpisima upućenim GSHV izborili njegov ostanak, ipak se brigada prekalila (osjetila je borbeno djelovanje), nije bilo ni neprijatelju lako konstatirati da na tom pravcu ima brigadu.¹⁰⁵ Bilo je tu još zgoda, tako sam ja Ivaniću dao svoju motorolu da može održavati vezu, a desilo se da je žurno trebalo topničke potpora bitnice iz Virovitice, pa sam osobno otišao na planirani položaj i prenio zahtjev da se otvori paljba. Od GSHV dobio sam zapovjed da se ojača 105. br. sa 2 bojne i da se realizira napad. Sa te 2. bojne trebao je zapovjedati gospodin Miličević¹⁰⁶ (kasnije zapovjednik 1. gbr.), a zamjenik Ostović.¹⁰⁷ Oni su 2 dana cjenili situaciju, izvidali neprijatelje, a onda ih je zapovjednik brigade povukao.

Interesantan je i moj razgovor sa predsjednikom Skupštine općine Đurđevac poslije odlaska bojne gdje sam se 24. 10. susreo sa gospodinom Hodalićem,¹⁰⁸ predsjednikom Izvršnog vijeća općine i sekretarom NO. Oni su u početku smatrali da su sve uradili mobilizacijom bojne, a ja sam zahtjevao da i politički djeluju i stvore „Hrvatine“ koji će se boriti gdje zatreba, a ne vojnike koji će braniti samo svoju kuću i da sami nađu zapovjedni kadar, jer ga mi u zapovjedništvu OZ nemamo. Tako je prihvaćena obveza da se 300 ljudi sutra uputi u brigadu. Bojna je stigla tek poslije nekoliko dana. Kasnije sam imao pokušaj još jednom, da najodgovorniji ljudi općine obidu postrojbe i da pokušamo stabilizirati situaciju. Najrevniji su bili predstavnici iz Čazme.

Analiza djelovanja 105. br. u Posavini:

1. Brigada je dobila zadaću u toku mobilizacije kao da je to iskusna brigada i zapovjedništvo sa cjelokupnim naoružanjem u skladištima. Na. pr. đurđevačka bojna nije imala osobnog naoružanja za satnije i sl.
2. Da je uspio napad, desni bok brigade bio bi jako izložen snagama nepr., tako da bi se za osiguranje boka morala angažirati još 1 brigada.
3. Veza između bojni i zapovjedništva nije funkcionirala, jer nije bilo sredstava. Održavala se kuririma i osobnim kontaktima, kasnije motorolama.
4. Brigada je imala širok front napada.

¹⁰⁵ Detaljno o tom slučaju smjene zapovjednika 105. brigade i peticijama vojnika za njegovo vraćanje u: Ivanić, *Da se ne zaboravi*, n. dj., str. 116-122.

¹⁰⁶ Jozo Miličević.

¹⁰⁷ Mate Ostović.

¹⁰⁸ Ivan Hodalić, predsjednik Izvršnog vijeća SO Đurđevac.

5. Zaključak ipak ova dva oslobođena sela su prva ozbiljnija napadna djelovanja u Posavini.

Na zajedničkom sastanku u Zapovjedništvu Operativne zone Bjelovar, gdje su prisustvovali predsjednici tih općina i ja, dogovorili smo se o dovođenju svojih postrojbi u s. Kozarice, a došla je na vrijeme samo bojna iz Čazme. Tada u Zapovjedništvu II. op. zone rekao sam im jednu misao vrlo važnu, strategijsku za uspjeh obrane. Naime, na kraju sam ih zamolio da kad javno nastupaju na radiu ili televiziji da ne kažu da ratujemo protiv Srba nego protiv četnika i JNA i da 4000 četnika možemo pobijediti, a 200.000 Srba teško. Naime, na teritoriju OZ Bjelovar ima mnogo Srba, i trebalo je angažirati sve koji hoće braniti svoju Domovinu, višestranačje, tržišnu ekonomiju, ukratko koji hoće na zapad. Mislim da je OZ Bjelovar baš zbog takvog stava imala velike rezultate 1991. god. Smatram da ovaj stav o obrani Domovine mora ostati trajan svakome tko je voli da to i dokaže na bojišnici i smatram to velikim garantom slobode Republike Hrvatske.

Nikako se ne smije dozvoliti ekstremni nacionalizam. Takav nacionalizam je već jednom Hrvatska skupo platila. Stvaranjem jednonacionalne države bili bi vraćeni u srednji vijek, a mi želimo biti suvremena i civilizirana Evropska država. Možda su neki zaboravili što je fašizam, a ja sam se protiv srpskog fašizma borio u Domovinskom ratu.

Po dolasku u Bjelovar dijelova 105. brigade radi odmora, bilo je pucnjave i slavlja, a mnogi su bili zavidni borcima koji se vraćaju sa crte, tako da sam tu situaciju iskoristio za upućivanje na crtu 55. bojne. Odmor je trebao biti 15. dana, no međutim već poslije 5 dana stigla je zapovjed GSHV da se brigada uputi na istočno slavonsko ratište.¹⁰⁹

Zapovjedništvo II. OZ je zapovjed proslijedilo zapovjedniku brigade, a on je otišao u GSHV radi prijema zadaće. Bilo je tad problema kako pozvati obveznike kad su pozivi utrošeni, a nije dogovoren način pozivanja sa odmora. Morali su se pisati ponovo pozivi i pozivati ljudi. Tako je meni u ured zapovjedništva OZ došao načelnik saniteta 105. brigade. Ja sam ga primio i on je počeo iznositi kako će se odlazak na crtu kod Vukovara odraziti teško na psihi vojnika. Ja sam ga prekinuo i pitao ima li on problema sa funkcioniranjem saniteta, ljekove, vozila. No on je htio ponoviti nastup, pa sam ga udaljio iz kancelarije. Tada je situacija kod Vukovara bila jako teška. Vukovar u okruženju, nije se moglo dozvoliti nikakvo kolebanje o odlasku brigade, koja je u prvoj zadaći trebala učestvovati u probouju kod Vukovara.

Bilo je velikog otpora da se ide ratovati u ravnici. Tu je zapovjedništvo brigade dalo najveći doprinos, posebno kap. Ferenčević, koji je organizirao neprekidno

¹⁰⁹ 105. brigada Hrvatske vojske sve do srpnja 1992. držala je liniju na istočnoslavonskom bojištu.

puštanje hrvatskih domoljubnih pjesama i moral je polako rastao, pa je prvo otišla brigada bez 2. i 3. bojne u rajon Valpova. Izvučena je iz borbe kod Pakraca 2. bojna, pa uvedena kod Slatine, da bi poslije 2 dana ipak stigla u sastav brigade. Najsprije se organizirala 3. bojna, čak je izbio incident i pucnjava pred zgradom općine u Đurđevcu, da bi se upornim radom ipak uputila i ona u sastav brigade. Brigada je zaposjela položaje na desnoj obali od s. Komletinaca – Otoka do Privlake, gdje je bilo Zapovjedništvo brigade. Iako je brigada otišla iz našeg sastava (II OZ) ipak smo je ojačali naknadno sa 10 PT topova T-12, ali smo joj uzeli bitnicu „Gvozdika“. Koliko znam, brigada je uspješno odbila napad snaga JNA na Komletince i čvrsto održala dostignutu liniju do polovine 1992. god., kad je izvučena iz borbenog dodira. Ja sam brigadu obišao, a zapovjednik OZ više puta.

Daljnje ustrojavanje OZ Bjelovar i prvi veći uspjesi HV-a na zapadnoslavonskom bojištu krajem 1991. godine

Sada se moram vratiti dosta nazad, negdje u vrijeme početka napada 105. br. kod s. Kozarice. Dobili smo izvješće da 15. 10. dolazi 40 dragovoljaca iz Čakovca. Data im je veza u Vatrogasnom domu u Pakračkoj Poljani, čekat će ih pukovnik Andrić. Tu grupu dragovoljaca predvodio je profesor Gabrić?, ona se razmjestila u neke neuslovne prostorije u selu G. Obrijež. Neprekidna kiša, hladnoća, hodnja do Dobrovca i ranjavanje jednog člana uslovalo je opadanje morala i njihovo napuštanje crte poslije 5 dana sa obvezom da će se opet vratiti. Ja sam sa njima razgovarao pri povlačenju u Vatrogasnom domu u Pakračkoj Poljani. Primjetio sam da su čvrsto odlučili da odu kući i dio je bio kivan na puk. Andrića da im nije osigurao uvjetni smještaj. Ja sam o tome obavjestio predsjednika Općine Čakovca, mislim da sam istakao i njihov doprinos i hrabrost, ali i neopravdane napade na puk. Andrića, koji u sličnim uvjetima već dulje boravi na crti. Poslije njihovog odlaska, dolazi jedna satnija sa zapovjednikom bojne Beljanom¹¹⁰ iz Križevaca i por. Dedličem¹¹¹ kao njegovim zamjenikom. Ova satnija je znatno učvrstila dio koridora preko s. Obriježa i s. Batinjane. Tada je dobro funkcioniralo i sudejstvo sa topništvom 105. br. pri odbijanju pokušaja napada na Lipik i Pakrac. Tih dana smo dobili i prve motorole i podjelili ih ovako, jedna meni, topniku, puk. Andriću, zap. Ivaniću, križevačkoj satniji, zagrebačkoj Miličeviću, ovo je bilo u pripremi napada 105. br. sa 2. bojne 121.gbr (?), tada su podijeljeni i tajni nazivi Vrabec 100 ja, 101 Ivanić, 102 Andrić, 103 Miličević (Ostović) 104 Križevci i 105 u pričuvi. Moj broj na IZM¹¹² u Lipovlja-

¹¹⁰ Zvonko Beljo.

¹¹¹ Miodrag Dedeić.

¹¹² Izmješteno zapovjedno mjesto.

nima je bio 04570175. Na moj IZM je bila centralna kuhinja INE koje je snabdjevala hranom sve postrojbe Operativne grupe „Posavina“ i 105. br.

Tada se formira i logistika OZ pomoćnik zapovjednika za logistiku ppuk Lukačić, načelnik teh. struke ppuk Čobanić Radivoj (pomoćnik Skorlić),¹¹³ načelnik prometne struke kap. Ilijevski Cane, načelnik saniteta Ljubotina Simeon. Docnije se sastav mijenjao. NTS¹¹⁴ postao je ppuk Lacković Ivo,¹¹⁵ načelnik veterinarske struke i operativac i logistici bio je major Polović, koji je odmah iz zapovjedništva prešao iz ŠTO.¹¹⁶

Sa dolaskom novih satnija u koridor prema Pakracu, koridor se učvršćuje i širi tako da je oslobođen Omanovac i zauzeta Krndija, prevoj na cesti od Badljevine ka Pakracu. S[elo] Badljevine je imala i satniju koja je dosta uspješno djelovala i kasnije ušla u sastav 76. bojne Pakrac, ali je uglavnom djelovala na osiguranju Dereze i jedno vrijeme prema Omanovcu. U Janju Lipu je stigla postrojba iz Kutine, zapovjednik Đuro Janoš¹¹⁷ (Vepar), pa su na smjenu sa Merčepovom policijom i kasnije postrojbom iz Garešnice osiguravali dostignutu crtu.

Zapovjednik bitnice „Gvozdika“ bio je Junković Mirko, a doveden je i Slipac Željko st. vod. na zahtjev kap. Anđića.¹¹⁸

Dana 21. 10. imamo minobacački napad na Grubišno Polje, već ranije je bio pokolj u Ivanovom Selu šest seljaka¹¹⁹ i u s. Četekovcu kraj Podravske magistrale 24 seljaka.¹²⁰ Ovi pokolji su podigli kod HV tenzije i želju da se što prije tih četničkih zlotvora i pomagajuće im JNA riješimo. Pokušali smo urediti pt¹²¹ bitnicu 90mm koja je bila u Garešnici, pa smo tamo uputili kap. Jurića iz Koprivnice, ali on je nastupio preoštro pa se bitnica skoro raspala. Trebalo nam je 20 dana da je formiramo i uputimo kao protuoklopni odred u s. Gaj. Zapovjednik bitnice je bio Berak Gedeon i 28 boraca. Za četnu iz 105. brigade imali smo pritužbi za protupravno prisvajanje imovine u Prekopakri i u s. Kozarici. Razmatrali smo mogućnost nabave ometača za veze neprijatelja i zahtjev da se dešifriraju šifrirani telegrami neprijatelja.

¹¹³ Valter Skazlić.

¹¹⁴ Načelnik tehničke struke.

¹¹⁵ Načelnik tehničke struke u Operativnoj zoni Bjelovar bio je Zdravko Latković. To je vjerojatno greška u izvorniku.

¹¹⁶ Štab Teritorijalne obrane.

¹¹⁷ Jonaš.

¹¹⁸ Miroslav Anđić.

¹¹⁹ Vidjeti Dragutin Palatinuš (2014), Napad na Ivanovo Selo 21. rujna 1991. godine, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, br. 8, str. 489-495.

¹²⁰ Srpske postrojbe su 4. rujna 1991. u Četekovcu, Čojlugu i Balincima kod Podravske Slatine ubile 22 civila, od toga 17 muškaraca i 5 žena. Njihovi leševi nađeni su na pragovima i po dvorištima.

¹²¹ Protutenkovsku.

Dana 23. 10. na koridoru ka Pakracu bilo je angažirano 145 ljudi iz Čakovca, na Krndiji, satnija iz Koprivnice, satnija iz Badljevine i malo su ojačane snage za obranu Lipika (24 čovjeka). Moram ovdje spomenuti sa dužnim pijetetom crnog branitelja Lipika „Gadafija“ koji se isticao izuzetnom hrabrošću. Prema pričanju puk Andrića „Gadafi“ bi oko 10 sati uveče uzimao par bombi odlazio preko Pakre u redove četnika i JNA bacio bi bombe, a zatim se povukao. Neprijatelj bi pucao iz svih oružja 1 sat, a kad se sve umiri „Gadafi“ bi ponovio epizodu i tako nekoliko puta. Poginuo je braneći Lipik 28. 11. 1991. god.¹²²

Dana 24.10. u Đurđevcu sam izvršio nadzor nad bitnicama Koprivničkog divizionu PZO koja je branila naftna polja. Za ovu bitnicu posadu je kasnije osigurala općina Đurđevac. Imala je u svom sastavu 12 t¹²³ 20/3 A-4, 3 topa trocijevna na BOV-u,¹²⁴ 4 topa 20/1, (modificiranih) i 8 raketa S-2 imali su i 1 PA¹²⁵ mitraljez skinut sa tenka na provizornom postolju. Dana 25. 10. sastanak u K-di¹²⁶ sektora kod Andrića. D. Obrijež stanje koridora stabilno, ističe Križevačku satniju. Oprema se predaje Gamaufu¹²⁷ u Pakračkoj Poljani. Traži osobno naoružanje i drugu opremu za dragovoljce Prekopakre i Lipika. Satnija iz Čakovca ima 175 ljudi. U Prekopakri 7 tenkova imamo 2 satnije iz Garešnice, satnija iz Čakovca, postaje aktuelna zamjena 105. br., kasne najave neprijateljske avijacije. Od topničkih bitnica 105. br. razmatramo formiranje divizionu. Lipik i Dobrovac brani 80 ljudi. Govorim o potrebi borbe protiv glasina, zaštiti postrojbi. Traži se formiranje bojne u Pakracu, gdje bi ušli dragovoljci iz Prekopakre, Lipika, Pakračke Poljane, Badljevine i dr.

Izvlačim diverzantski vod iz T[...] kod Lipovljana i uputit ću ga poslije 2 – 3 dana odmora u Sirač. U to vrijeme naše snage na sjeveru zone kontroliraju Crnu Jamu – Sr[ednje] zanoge (južno od Vukosavljevice kod Špišić Bukovice do k 224, Ostružnjak, Visovi, Jasenaš, Levinovac i put prema Slatini.) 1. bojna 127 drži bunke prema Bilogori, 3. bojna je u Jasenašu, a 2. počinje formiranje. Ovo je stanje iz referiranja, a stvarno stanje je lošije, tako posljednji naš bunker na cesti Virovitica – Grubišno Polje je do 500 metara od skladišta. Satnija iz Samobora poslije napada

¹²² Ibrahim Abushaala – „Gadafi“ (Misrata, Libijska Republika, 28. srpnja 1955. – Lipik, Republika Hrvatska, 28. studenoga 1991.), bornik Hrvatske vojske. Jedan od istaknutijih osoba u obrani Lipika, a od 29. listopada do svoje smrti, 28. studenog 1991., zapovjednik 1. lipičke satnije 76. samostalnog pakračkog bataljuna. Detaljnije o poginulim hrvatskim braniteljima na pakračkom i lipičkom bojištu: Branko Križan; Stjepan Benković (2009), *Poginuli branitelji u Domovinskom ratu Pakrac - Lipik 1991. - 1995.*, Pakrac – Lipik: Mik II Tiskara.

¹²³ Topova.

¹²⁴ Borbeno oklopno vozilo.

¹²⁵ Protuavionski.

¹²⁶ Komandi.

¹²⁷ Slavko Gamauf.

kod Trokuta ima 2 poginula, 2 zarobljena i 4 ranjena vojnika.¹²⁸ Traže da se vrate u Samobor, na njihovo mjesto će stići 3. bojna iz Đurđevca.

Dana 27. listopada 1991. uvodimo referiranje zadaci:

- izrađuje se tjedni plan rada svi načelnici vodova daju svoje zadatke
- radi se plan koordinacije
- radna karta u operativnom odjelu i ja vodim rajon
- pridružena četa iz Čakovca izrađuje minska polja kod Grubišnog Polja¹²⁹
- maskirna stega na ZM (zapovjednom mjestu) u D. Obriježu
- loše uvodimo izdvojenu liniju za telefon ka Pakracu
- određujem RTV 400 i telegrafistu.

Sastao sam se sa puk. Franjom Kovačevićem i odobrio za ojačanje Grubišnog Polja 2 tenka T-55 i 2 BVP, a telefonom dogovorio sa Dečakom da preuzme 3 tenka i 3 BVP iz Koprivnice za ojačanje brigade. Ova ojačanja oklopom su oduševljeno prihvaćena, pronađene su posade, preveženi tenkovi i otpočela obuka.

28. 10. imali smo sastanak sa puk F. Kovačevićem i predstavnikom satnije specijalne policije iz Bjelovara gdje smo razmotrili raspoložive snage, njihovo stanje i mogućnost izvođenja operacije za oslobođenje Bilogore. Naša zapovjed od 4. 10. je ponovo aktualizirana¹³⁰ prema kojoj je zapovjednik sektora Virovitice puk Kovačević¹³¹ (za kojeg je tih dana stigla zapovjed) već ranije pripremio svoju zapovjed pod tajnim nazivom „Otkos-10“. Ranije oko 10,00, u cilju utvrđivanja zapadne crte fronta na Bilogori, angažirali smo satniju specijalne policije da prođe kroz sela Bedeničku i Bačkovicu, a protudiverzantska satnija je postavljena na visove iznad Bačkovice ka Čadavcu da spriječi eventualno izvlačenje četničkih snaga. No kako u ovim selima otpora nije bilo crta fronta formirana na kosama ispred Bačkovice kod škole u V. Pisanici i od ranije smo imali punktove na izlazu iz s. V. Grđevca prema G. Kovačići i prema V. Barni (natpisi SAOK¹³² na mostiću pred zaseokom M. Dalmacija). Za G. Polje do tada smo dolazili preko s. Pavlovca, iako je i ovaj pravac povremeno bio napadan od četnika.

¹²⁸ Detaljnije u: Jakša Raguž (2006), *Ratni put 151. samoborske brigade HV*. Samobor: Udruga branitelja 151. samoborske brigade.

¹²⁹ Detaljnije u: *Međimurje u Domovinskom ratu za slobodnu Hrvatsku*. Čakovec: Skupština općine Čakovec – Zrinski, 1992.

¹³⁰ Podcrtao Plasaj.

¹³¹ Kovačević je bio zapovjednik obrane Grubišnog Polja, a zapovjednik sektora Virovitica bio je Stjepan Slivar. Ista greška ponavlja se i kasnije u tekstu.

¹³² SAOK – Srpska autonomna oblast Krajina.

Snage za operaciju na Bilogori

- 127. br. iz Virovitice (2 bojna još u formiranju)
- 100 boraca iz V. Pisanice
- Protudiverzantska satnija
- Satnija specijalne policije,
- 57. bojna iz G.Polja
- 50 dragovoljaca iz Koprivnice
- policijske snage iz G. Polja i Virovitice
- 1 satnija 52. bojne iz Daruvara u s. Maslenjača i 55. bojna Bjelovar.

Ukupne snage oko 2,5 brigade podržane sa 1/24 mad¹³³ iz Daruvara i 19. mptoad¹³⁴ iz Virovitice. Po snagama ova operacija jedva ispunjava uvjet za operaciju. Vrijeme trajanja neprekidno 5 dana i naknadno uvođenjem pričuve još 2 dana. Izvodi se u dvije etape i oslobađa prostor od 800 do 1000 km². Operacijom preko zapovjedništva OZ Bjelovar rukovodi zapovjedništvo sektora Virovitica zapovjednik Franjo Kovačević. Izvodi se po jedinstvenoj zamisli.

Ostvareni rezultati:

- prva velika pobjeda HV oslobođen veliki prostor Bilogora u općine G. Polje i Virovitica
- oslobođena za vojne i civilne potrebe važna cesta Virovitica-Grubišno Polje
- skraćena crta fronte, što je najvažnije sa vojnog stajališta
- crta od oko 100 km skraćena na 15 km, što omogućava bolje grupaciju snaga OZ Bjelovar ka Papuku i ka Pakracu; praktično II. OZ Bjelovar pristupa oslobađanju svojih perifernih područja, najveće je u Općini Daruvar.

Završni sastanak sa zapovjednicima postrojbi koje su učestvovala u operaciji održan 28.10.1991. god. u zapovjedništvu sektora Virovitica u Grubišnom Polju (zapovjednik sektora bio je određen i predstojalo je formiranje zapovjedništva sektora, međutim pošto je puk. Kovačević bio dobro uvježbao zapovjed G. Polja gdje je bio zapovjednik obrane odobrili su mu da iz Grubišnog Polja rukovodi operacijom).

Na sastanak nije stigao zapovjednik 127. br. gospodin Dečak Đuro, ali je sastanak održan u nazočnosti zapovjednika OZ Bjelovar. Ja sam rukovodio sastankom i pošto je puk. Kovačević iznio zamisao, a nazočni su iznosili ulogu svojih postrojbi. Tada smo razmotrili najpovoljniji nadnevak za početak operacije. Htjelo se spriječiti

¹³³ Mješoviti artiljerijski divizion.

¹³⁴ To je MPOAD (mješoviti protuoklopni artiljerijski divizion).

da početak ne bude na Sisvete pa sam prvo odredio 30. 10. u 07,00 sati za početak napada. No pošto je naknadno zapovjednik 127. br. tražio od Zapovjedništva zone da se početak napada pomakne za 1 dan sve postrojbe su o tome obavještene i napad je počeo 31. listopada 1991. god u 07,00 sati. Ovdje bi istakao da pri usvajanju odluke nije prihvaćena odluka puk. Kovačevića na presjecanje i blokadu teritorije kako stoji u njegovoj odluci nego da se poštuje odluka Zapovjedništva Zone Bjelovara o dvije etape operacije prva do ceste Virovitica – Grubišno Polje, a druga istočno od ceste i tako se operacija i odvijala.

Iz priloženih zapovjedi Zapovjedništva II. Operativne zone Bjelovar i zapovjednika sektora vidljivo je da podatke o rasporedu neprijateljskih snaga nismo imali precizno. Što više u razgovorima sa zapovjednicima kriznog stožera u Grubišnom Polju i zapovjednicima postrojbi snage neprijatelja su se mistificirale. Sva sela na Bilogori smatrala su se neosvojivim tvrđavama, kod V. Peratovice, Lončarice, Sibenika, Topolovica, vojni poligon Gakovo, M. Pisanica, V. i M. Barna, Bastajski Brđani i dr. Znali smo da imaju određeni broj minobacača i topova, jer su sa njima otvarali paljbu po G. Polju, V. Grđevcu i 2-3 BVP-a. Bili su dobro naoružani i vršili su česte ispade prema slobodnoj teritoriji RH poznat je pokolj 24 seljaka u s. Četekovci i 6 seljaka u Ivanovom Selu. Često su pucali po seljacima na njivama i širili strah. Slušanjem radio saobraća neprijatelja i poznavajući situaciju od ranije JNA je izvršila u 8 mjesecu 1991. mobilizaciju 28. partizanske divizije čije je zapovjedno mjesto u s. Zvečevo. Izvršila je popunu ljudstvom i najvjerojatnije ne 100% i tehnikom, a zatim je divizija raspoređena sa jednom brigadom na Bilogoru (ZM V. Peratovica), 1 brigada na Papuku ZM Miokovićevo i jedna brigada kod Daruvara ZM Bučje.

Dana 29.10. javio sam se radio Bjelovaru da bi dao jednu izjavu za radio, koju bi trebalo odmah emitirati. No povijest ovoga je nešto duža. Kako smo prvobitno planirali početak operacije za 8. 10. ja sam Kriznom stožeru Bjelovar poslao dopis sa sadržajem proglašenja koji bi oni zvanično trebali pročitati na radio Bjelovaru, no Krizni stožer to nije uradio i nije se o tome očitovao pa sam taj proglas pročitao sam. Tekst proglašenja sam izgubio, no na radio stanici Bjelovar su ga poslije 3 mjeseca izbrisali po njihovom kazivanju, ali taj je proglas podigao popriličnu polemiku i buru kod ljudi, pa vjerujem da ga se ljudi sjećaju, a možda ga je i tko snimio, ja ću sada prvo navesti motive za proglas, a zatim po sjećanju tekst.

Motivi:

1. Govoreći o akciji čišćenja teritorija od četničko-terorističkih i vojnih snaga, naglasiti snagu HV u OZ Bjelovar, time podići moral vojnika i stanovništva koje je do tada slušalo samo o našim gubicima i obrani, i verbalno umanjiti snagu neprijatelja (čišćenje).

2. Razorno djelovati na moral neprijatelja već navedenim i unoseći klicu razdora u njegove redove odvajajući ekstremne kolovođe od naroda.
3. Vrlo bitno vezati snage neprijatelja na crti od Lipika, Pakraca, Daruvara u očekivanju naše najavljene akcije čišćenja. Spriječiti upućivanje pravovremene pomoći na taj način neprijateljskim snagama na Bilogori.
4. Izbjeći veća borbena djelovanja i razaranja, a time i gubitke na strani HV i naroda na Bilogori, a da se organizirane neprijateljske postrojbe poraze.

Tekst proglasa je glasio otprilike ovako:

„HV će sutra otpočeti akciju čišćenja teritorija od četničko-terorističkih snaga i ostataka JNA na području Lipika, Pakraca, Daruvara i na Bilogori. Pozivamo narod na tim područjima da sam raščisti sa svojim ekstremistima, a ako ne može, pripadnici HV će im u tome pomoći. Molimo da se prikupi oružje u selima i preda HV.“ Iza proglasa stajalo je samo visoki časnik u Zapovjedništvu.

Zašto je bilo povike na ovu moju izjavu, po mom mišljenju zato jer ljudi nisu shvatili smisao poruke, već su neki predlagali sankcije protiv mene, jer sam izdao tajno pripremanu operaciju, a nisu znali da ja već imam borbenu iskustvo sa fronte kod Novske i da imam najviše vojno obrazovanje, pa čak položen ispit iz međunarodnog ratnog prava. Tih dana sam osigurao i izvod iz Zakona o međunarodnom ratnom pravu i na inzistiranje iz radio stanice Bjelovara taj im izvod dao na korišćenje. Naime moja je intencija bila da moje postrojbe ne učine ratni zločin u svojim djelovanjima, da se poštede nebrojene kuće, djeca, starci, žene, da se pomogne ranjenom neprijateljskom vojniku, da se neprijateljski vojnik slobodno može predati našim postrojbama, bez da se boji za svoj život.

Ovakav svoj stav o izbjegavanju ratnog zločina iznio sam zapovjedniku Jerzečiću i rekao mu kad sam došao u Bjelovar da ako će se činiti ratni zločini, ja odlazim iz Zapovjedništva. U ono vrijeme napete situacije i teških napada JNA na Vukovar, Pakrac, Lipik, Karlovac, Petrinju, Gospić, Dubrovnik i dr. ovakav pristup je nosio rizik, pa sam po priznanju zapovjednika OZ Bjelovar bio skoro potjeran iz zapovjedništva, a preko radija Bjelovara se vodila kampanja protiv neimenovanog visokog časnika u Zapovjedništvu OZ da bi se sve stišalo poslije prvih rezultata u operaciji, a zatim sam čuo na radiju Bjelovar jednu baku koja je izjavila otprilike: „Hvala Bogu da i Hrvatska ima sposobnog časnika“.

Iz priložene skice Bilogore vidljiv je raspored naših snaga oko Bilogore i otkrivenih neprijateljskih postrojbi na Bilogori. (skica).¹³⁵

¹³⁵ Plasaj je namjeravao ovdje dati skicu operacije, ali ona nije sačuvana u ostavštini.

Obuka o ovoj operaciji trebala bi se promatrati i u cjelini gledano na Zapadno slavonsko ratište. Praktično u napad krećemo na pomoćnom pravcu koji je veoma dug, a na težištu kod Novske i Gradiške stabiliziramo obranu i počinju pripreme za napadna djelovanja.

Operaciju na Bilogori nije zapovjedio GSHV, tako kad je pukovnik Feldi čuo da smo krenuli u napad na Bilogori, nazvao me je i pitao što radimo gore, kad je težište kod Novske. Rekao sam mu da napadamo i da znam što radimo. U taktici, operativi i strategiji je naime poznato da djelovanje na pomoćnom pravcu mogu imati odlučujući uticaj u ovom slučaju na strategijsku operaciju u zapadnoj Slavoniji i da prerastu u glavni pravac napada. Naime, na Bilogori su se ipak nalazile slabije snage neprijatelja, a naše postrojbe bez iskustva trebalo je kroz lakše borbe prekaliti – naučiti da pobjeđuju. Poslije prve etape operacije došao sam na ZM operativne skupine Posavina, svi su bili razdragani i nisu vjerovali da je to točno, slušali su radio saobraćaj neprijatelja, a zamjenik zapovjednika 1. g. br.¹³⁶ gospodin Mareković je rekao: „Previše lijepo zvuči da bi bilo istinito.“ Ja sam im potvrdio vijest i da smo oslobodili Bilogoru i ovladali cestom Virovitica – G. Polje. Svi su mi čestitali, mislim da smo povodom toga popili po konjak i kavu.

Tijek borbi na Bilogori

Naše snage padom mraka otpočele pokret ka neprijatelju, da bi ga ujutro u 8,00 sati iznenada i snažno napale na cijeloj fronti. Tijekom 1. dana 127. br. je krećući se dijelom snaga u zahvatu ceste Virovitica – Lončarica poslije snažnog napada naišla na porušeni dio ceste na klizištu, a dio ceste je bio djelom oštećen manjim ljevkovima, koje su izazvale vjerojatno protuoklopne mine, poredane na dužini oko 50 m u cik-cak položaju i aktivirane. Kad se gradila cesta Virovitica – G. Polje, ovo mjesto je vrlo teško stabilizirano, zato je zapovjednik neprijateljskih snaga i izvršio miniranje baš te dionice, da bi došlo do otklizavanja cjele ceste i onesposobljavanje za uporabu na duže vrijeme.

Međutim, Hrvatske ceste su poslije 20 dana potpuno asfaltirale ovaj porušeni dio ceste i tako spriječile klizanje u slučaju većeg kišnog perioda. Dubina ljevkova je bila 10 – 15 cm, a promjera oko 50 – 60 cm, ali preko njih se moglo voziti i luksuznim kolima. Zapovjednik je tijekom dana poduzeo mjere za nasipanje jače oštećenog dijela ceste, da bi drugog dana mogao produžiti napad sa tenkovima ka s. Lončarica. Dio snaga brigade napredovao je ka poligonu Gakovo i dijelom snaga oslobodili veći dio sela Cremušina i Sibenik. Sa zapada nositelj borbenog djelovanja je bila satnija

¹³⁶ 1. brigada Zbora narodne garde.

specijalne policije kojoj su sudejstvovali vodovi TO i 2. i 4. satnija 57. bojne i vod policije iz V. Grđevca. Ove snage su prvog dana oslobodile sela M. Pisanicu, G. Kovačicu, Zrinsku i dio sela V. Barna. Protudiverzantska satnija je osiguravala dostignutu crtu, na pravcu djelovanja SSP.¹³⁷ Sa juga 57. bojna je probila prvu crtu obrane neprijatelja ka s. Rastovac i Dapčevačkim Brđanima u sudejstvu sa policijskim snagama iz G. Polja. Prvog dana operacije 127. br. je imala 2 mrtva i 4 ranjena vojnika. Dana 1. 11. naše snage produžavaju napad po planu, ali SSP je morala ponovno osvojiti s. Buban, jer su ga u toku noći zaposjele snage neprijatelja. Naše snage noću nisu djelovale već su samo osiguravale dostignutu liniju. Tjekom prvog i drugog dana je došlo do nepotrebnih gubitaka u pds,¹³⁸ kada se za vrijeme objedovanja vojnici nisu htjeli skloniti poslije prvih minobacačkih granata, tako da su od jedne granate imali mrtvih i ranjenih, 127. br. imala je jednog poginulog vojnika kod Lončarice, pa je to izazvalo mali zastoj u napadu. Tek kad sam zapovjednika br. Dečak Đuru upoznao sa rezultatima na ostalim djelovima fronte, produžili su napad sa snagama brigade. U toku 1. na cijeloj crti fronte vodila se žestoka bitka i odbijani protunapadi neprijatelj, da bi 2. 11. naše snage oslobodile sela Končanica, poligon Gakovo, dio sela Toplovića, Mali Grđevac, veći dio sela V. Barna, Malu Peratovicu i izbili do sela Dapčevački Brđani. Ostala je za mene dilema zašto je neprijatelj otpočeo napuštati ovaj prostor sa svojim postrojbama i kompletnim stanovništvom i pored moje poruke. Moje je mišljenje da je to moglo biti zbog slijedećeg:

1. Možda su se zapovjednici bojali da usljed mog javnog obraćanja stanovništvu, stvarno ne budu osuđeni od svojih ljudi i seljaka i da budu krivci za poraz. Pa su sami proširili glasine o napadu 20000 ustaša koji sve kolju pred sobom. Ovo posebno ima logike pri pravdanju poraza pred nadrednima.
2. Povlačenje postrojbi su poduzeli vjerojatno i zbog bočnog napredovanja naših tenkova od G. Polja i Virovitice i straha da budu odsječeni. Ovo je vrlo vjerojatno sa vojne točke gledanja.
3. O ovome se dosta kalkuliralo, naime da su to dirigitirano odozgo uradili da bi Hrvatska bila osuđena za protjerivanje naroda, sa tog prostora. U ovo osobno ne vjerujem.
4. Dijelovi neprijateljskih snaga izvršili su pravi zločin, o kojima sam ranije govorio, a i neprekidno su se prikazivala zlodjela prema našim gradovima počev od Vukovara i preuzimanja kolektivne odgovornosti za ta djela i

¹³⁷ Satnija Specijalne policije.

¹³⁸ Protudiverzantska satnija.

straha od revanša. U ovome ima dosta logike, ali ne i iskustva o postupcima HV u selima na Bilogori ostalo je nešto starih ljudi za koje su se naši borci brinuli i osigurali krov, dok su boravile postrojbe na tom terenu.¹³⁹

Dana 2.11. uveče naši zapovjednici u G. Polju vide kolonu civila i vojnika kako se povlače sa Bilogore, ali ne djeluju po njima baš zbog civila žena i djece.

Dana 3.11. dolazi do susreta snaga 57. bojne i 127. br. na cesti G. Polje – Virovitica i time je praktično prva etapa operacije izvršena. Postrojbe su doista umorne, ali nastavljaju pokret za snagama neprijatelja da bi 4. 11. naše snage izbile na crtu Rastovac – Turčević Polje – Jasenaš i tu prešle u obranu. Ja sam doduše htio iskoristiti povoljan trenutak da se izvrši i druga etapa operacije, pa sam predložio pukovniku Kovačeviću da formira goneći odred i produži nastupanje za neprijateljem, ali snaga za ovo ipak tada nije bilo, a krenuli smo u operaciju bez pričuve, što je valjda jedinstven slučaj u povijesti ratovanja ne znači da je i dobar.

Naime, kad sam vidio da nemamo pričuvu, a operacija počinje, predložio sam zapovjedniku zone da ne dižemo postojeću 55. bojnu za koju su pripremljeni kartoni, ali nemamo osobnog naoružanja i odjeće nego da od snaga civilne obrane sektora sjever u Bjelovaru, koje su se tada nalazile na osiguranju vitalnih objekata u Bjelovaru, a ima već uvježbano i zapovjedništvo i djelom opremljeno ljudstvo, da od tih snaga formiramo bojnu. Bilo je malo dileme da li je dobro, a poslije razgovora sa zapovjednikom sektora gos. Matom Šiprakom odlučeno je tako pa je 31. 10. otpočelo formiranje 55. bojne koja je imala već 350 ljudi, a 250 je trebalo pozvati iz pričuve.¹⁴⁰ Dana 2. 11. bojna je formirana i imala je 650 ljudi. Zapovjedniku bojne napisao sam zapovjed za hodnju iz Bjelovara za Grubišno Polje gdje se stavlja na raspolaganje zapovjedništvu sektora Virovitice (puk. Kovačeviću). Bojna se prvo razmjestila na crti Rastovac – Munije – Turčević Polje sa ZM u Ivanovom Selu, gdje sam izvršio posjetu zapovjedništvu bojne. Interesantno je da se zapovjedništvo lukavo smjestilo u malu kuću, a ne u neku veliku i upadljivu. Ne treba zaboraviti da je prvog dana operacije izvršen avio napad na snage 1/57. bojne, da je raketirano G. Polje, V. Grđevac, vojarna u Virovitici i Koprivnici, raketiranje Bjelovara (ovo potonje bez posljedica, nađene su prazne dve raketne cijevi blizu kolodvora.)

Poslije dovođenja 55. bojne počinje priprema za produženje operacije izviđanja neprijatelja i obuka. Dana 11. 11. ujutro i 57. i 55. bojna poduzimaju napad i oslobađaju sela M. i V. Miletince, a 12. 11. oslobađaju s. Bastajske Brđane i s. Rekiće

¹³⁹ O toj problematici vidi zbornik radova: *Srpska pobuna u zapadnoj Slavoniji 1990.-1995.: nositelji, institucije, posljedice*, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje; Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Slavonski Brod – Zagreb, 2012.

¹⁴⁰ U hrvatskoj vojnoj historiografiji nisu do sada poznati detalji ratnog puta 55. samostalne bojne iz Bjelovara.

ovladavaju vrlo pogodnim zemljišnim objektima za obranu i za vatreni nadzor ceste Miokovićevo – Daruvar. Za to vrijeme 127. br. oslobada s. Malu Babinu Goru. Time je praktično operacija „Bilogora“ završena, iako nije dostignuta zadana crta koja je ostala ispred nas na udaljenosti od 1,5 do 4 km.

Kako se je poštivalo primirje, kojih je tih mjeseci potpisano, dosta, tako za vrijeme primirja naše postrojbe su na položajima u Bastajskim Brđanima, osiguravale dostignutu crtu, opustile se i tako ih je iznenadio protunapad neprijatelja od pravca Miokovićevo, tada su naše snage imale osam mrtvih i to 55. četvoricu i pds 4, to je tim postrojbama bila dobra pouka pa su neposrednom borbenom osiguranju posvećivala veću pažnju. Kada je poslije 10 dana ponovo izvršen napad neprijatelja uglavnom snaga iz Srbije „belih orlova“, ostalo ih je oko 40 na bojnom polju, a naše snage nisu imale gubitaka.

Kod ranije navedenog njihovog napada interesantno je napomenuti i jednu zgodu za koju sam kasnije od boraca čuo, kad sam ih posjetio na položaju u Bastajskim Brđanima. Naime, neprijatelj je uspio iznenaditi naše postrojbe na prvoj crti predvođen sa BOV-om sa PZ mitraljezom. Naše postrojbe su se izvlačile iz borbe (1. satnija 55. bojne i pds) prema vrhu sela. Tamo smo imali 1 tenk T-55. U trenucima panike zapovjednik tenka je rekao vozaču da uništi tenk, pa da se povlače, prema s. Rekići. Vozaču je po dolasku do tenka žao da ga uništi pa je upalio (pokrenuo tenk) i počeo manevrirati okretati da bi stvarno i bježao sa njim ka Rekićima. Međutim neprijatelj kad je čuo rulanje tenka i dočekan satnijom 57. bojne počeo je odstupati ka Miokovićevu, tako je dosta sretno za nas završio ovaj neprijateljski napad, iako je imao izgleda i za veći uspjeh. Interesantno je još navesti za vrijeme borbe za B. Brđane, prema uhvaćenom slušanom razgovoru neprijatelja navesti kako traže potporu avijacije JNA da ih napada 10 tenkova T-84¹⁴¹, o kojima su se i kod neprijatelja i kod nas pričale prave bajke, a pilot pretražuje zemljište i izvještava da ih ne vidi da bi onda istresao teret na s. Šuplja Lipa. Navest ću dvije bajke o svemoći T-84. Prva, koju sam čuo od zapovjednika u 1. g. br., kako je njegov beztrajni top s posadom 2 vojnika gađao tenk T-84 i po ispaljivanju granate tenk im je uzvratilo istog trenu i prepolovio top. A u Prekopakri, kad je gađao iz T-55 tenk T-84 u Lipiku, da mu je ovaj trenutno uzvratilo 3 granate i oštetio ga, a posada jedva ostala živa. Zbog tog tenka T-84, obrana Lipika je popustila, a na napad se nije ni pomislilo, pa sam tražio od načelnika oklopnih postrojbi da podatke o slabostima tog tenka i kako ga borci mogu uništiti.

Operacijom „Bilogora“ oslobođeno je cjelokupno područje Općina Virovitica i G. Polje, pa je postojao znatan pritisak zapovjednika 57. bojne da osigura svojim snagama oslobođeno područje, da ga kontrolira, spriječi pojavu četnika, a i da osigura imovinu.

¹⁴¹ M-84.

Odmah po završetku prve etape operacije ja sam sa načelnikom PU Bjelovar dogovorio da policija preuzme nadzor nad oslobođenim teritorijem, a HV ima zadaće na crti fronte. Bilo je pokušaja pljačke u oslobođenim selima, bliže fronte, ali za to smo angažirali vojnu policiju koja je pretraživala vojna vozila koja dolaze sa crte, pa su tako 2 vojnika iz 55. bojne bila i uhićena. Međutim jednom, vozeći se autom iz G. Polja u Viroviticu u Bastajskim Brđanima, kraj jedne kuće vidio sam policiju pa sam pomislio da će tu biti nova stanica, ali sam provjerom ustanovio da se ona tu ne formira i zaključio sam da su to iznosili namještaj iz jedne kuće. U to vrijeme je G. Polje posjetio i general Špegelj¹⁴², koji je zahtijevao od Kriznog stožera da osigura imovinu, zbrine stoku koja je lutala poljima i cestama, a da se kuće zaključaju, a gdje fali crijep da se poprave. Prema pričanju gospodina Crkvenca Đure, koji je bio zapovjednik Kriznog stožera, na početku sastanka je general pitao koje su to postrojbe oslobodile, mislio je da je to Merčep oslobodio, pa mu je ovaj odgovorio, da nije bilo Plasaja, da bi oni još bili gore. Ovdje je vjerojatno imao u vidu moje insistiranje na što bržem početku operacije, ali bez koordiniranog djelovanja svih postrojbi i hrabrosti vojnika i zapovjednika nebi bilo uspjeha.

Na osiguranju imovine, po mom mišljenju, policija i Krizni stožer nisu izvršili svoju zadaću. Nastavljena je pljačka i miniranje kuća, a stoka je većim djelom organizirano zbrinuta. Ne znam da li je bilo slučajeva otkrivanja i kažnjavanja počinitelja.

Kod Kriznog stožera G. Polje insistirao sam odmah po završetku prve etape operacije da sklone kontrolne punktove koji sa zapada vode u grad, a da sve prepreke prebace u istočni dio grada. Tada sam uputio pismo svim Kriznim stožerima na oslobođenom djelu zone Bjelovar da prikupe protutenkovske prepreke na 1 – 2 mjesta u gradu i predvide u slučaju potrebe vozila za njihov prevoz prema ukazanoj potrebi, a iz sjeverozapadnog dijela zone općine Varaždin i Čakovec inžinjerije u zoni ppuk. Gašparac Zlatko¹⁴³ organizirano je izvršio prebacivanje protutenkovskih prepreka u Istočnu Slavoniju.

Oko 20. 11. 91. god. pošto je desetak dana proveo na ZM u Virovatici, na novu dužnost odlazi zapovjednik sektora Virovitice puk. Kovačević Franjo. Odlazi za zapovjednika sektora u Istočnoj Slavoniji u rejonu Županja autoput. Kako je OZ Bjelovar oslobodila od snaga neprijatelja veći dio svoje zone na sjeveroistoku, dalja napadna djelovanja morala su biti sinhronizirana od GSHV jer je trebalo usuglasiti detaljno sudejstvo sa I. OZ Osijek.

Mislim da sam to prvo naglasio u izvješću GSHV, a pošto nije stigao odgovor, nazvao sam GS operativni centar, a na telefonu se javio general Ivan Štimac. Zamolio sam ga da se ubrza rješenje tog problema i vrlo brzo je stigla zapovjed GS da se pod zapovjedništvo II OZ Bjelovar stavljaju 2 brigade, i to 136. iz Slatine i 123. iz Slavon-

¹⁴² Martin Špegelj.

¹⁴³ Željko Gašparac.

ske Požege od 18,00 21. 11. 91. god. Inače zapovjed je stigla u OZ 20. 11. A 1/132. iz Orahovice dana 7. 12. se predpočinjava II. OZ Bjelovar¹⁴⁴ u 8.00 sati. (...)¹⁴⁵

Izvori i literatura

Ostavština Ivana Plasaja (OIP):

- RH, MORH, Uprava za ljudske resurse, klasa: 034-04/15-01/1, ur. br.: 512M2-60-15-400, potvrda, 4. III. 2015.
- RH, Zap. OZ Bjelovar, op. br.: 156-1., Izvješće o incidentu, MUP-u RH – ministru Vekiću, Bjelovar, 11. XII. 1991.
- Biografija Ivana Plasaja (rukopis)
- Uz dvogodišnjicu bilogorske operacije (rukopis)

Knjige

1. Ivanić, Stjepan (2006), *Da se ne zaboravi. 105. brigada HV-a Domovinskom ratu (1991.-1992.)*. Bjelovar: Udruga 105. brigade HV.
2. Karaula, Željko (2020), *Ratni put 105. brigade Hrvatske vojske u Domovinskom ratu*. Bjelovar: Udruga 105. brigade Hrvatske vojske.
3. Križan, Branko; Benković, Stjepan (2009), *Poginuli branitelji u Domovinskom ratu Pakrac - Lipik 1991. - 1995.* Pakrac – Lipik: Mik II Tiskara.
4. Marijan, Davor (2017), *Hrvatska 1989-1992. - Rađanje države*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.
5. *Međimurje u Domovinskom ratu za slobodnu Hrvatsku*. Čakovec: Skupština općine Čakovec – Zrinski, 1992.
6. Mijatović, Anđelko (2011), *Otkos-10*. Zagreb: Udruga dragovoljaca i veterana Domovinskog rata RH – HMDCDR.
7. Raguž, Jakša (2006), *Ratni put 151. samoborske brigade HV*. Samobor: Udruga branitelja 151. samoborske brigade.
8. Šimić, Jure; Perčulija, Antun; Štimac, Stanko; Budinski, Stjepan; Ivanić, Stjepan; Tomšić, Josip (1997), *Bjelovar u Domovinskom ratu – Svjedoci vremena*. Bjelovar: Prosvjeta.
9. *Srpska pobuna u zapadnoj Slavoniji 1990.-1995.*: nositelji, institucije, posljedice, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje; Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Slavonski Brod – Zagreb, 2012.
10. Stipčić, Rudi (1996), *Napokon smo krenuli...*, Zagreb: Sveučilišna tiskara.
11. Šurc, Matej; Zgaga, Blaž (2013), *U ime države – prodaja*, I., Zagreb: Jesenski i Turk.
12. Žunec, Ozren; Petrović, Nikola; Lucić, Danijela, Golubović, Srđan (2013), *Oficir i časnik, Prelasci vojnih profesionalaca iz JNA u HV*. Zagreb: HSN.

¹⁴⁴ U originalu je pogreška jer se Operativnoj zoni Bjelovar predpočinjava 2. bojna 132. brigade, a ne prva, kako piše u izvorniku.

¹⁴⁵ Tekst „Uspomena“ očito nije završen jer u ostavštini postoje bilješke za nastavak rukopisa.

Članci

1. Karaula, Željko (2007), Osvajanje vojarne JNA „Božidar Adžija“ u Bjelovaru 1991. godine, *Časopis za suvremenu povijest*, 39, str. 7-25.
2. Marijan, Davor (2014), Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija u Domovinskom ratu, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički HAZU u Bjelovaru*, br. 8, str. 17-44.
3. Martinić-Jerečić, Natko (2014), Operacija PAPUK-'91 (oslobođenje šireg papučkog područja u jesen-zimu 1991./1992. godine, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, br. 8, str. 45-69.
4. Plasaj, Ivan, Kako se oslobadala Bilogora? *Bjelovarac* (30. VIII 2001. – 6. XII. 2001.)
5. Palatinuš, Dragutin, Napad na Ivanovo Selo 21. rujna 1991. Godine (2014), *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, br. 8, str. 489-495.
6. Raguž, Jakša (2009), Koprivnica u zapovijedima i izvješćima JNA 1990. i 1991. godine, *Podravina*, Vol. VIII, br. 15, str. 170-208.
7. Rendulić, Nedeljko (1974), Regionalni aspekt privrednog razvitka u svjetlu novih ustavnih promjena, *Politička misao*, br. 3, str. 102-117.

Mrežni izvori

1. <https://www.zvono.eu/-ratni-put-105--brigade-hrvatske-vojske--722> (pristupljeno 2. III. 2019.)
2. <https://bjelovarac.hr/najnovije/isam-gadzo-zapovjednik-1-radarske-postrojbe-hrvatske-vojske-u-domovinskom-ratu/> (pristupljeno 2. III. 2019.)

Memories from the Homeland War 1991 by Brigadier Ivan Plasaj, Deputy Commander of the Bjelovar Operational Zone

Summary

The paper presents the memoirs of Brigadier Ivan Plasaj, Deputy Commander of the 2nd Operational Zone Bjelovar on the 1991 events from the Homeland War. The memoirs have been critically tackled from the scientific perspective, and an introduction into the biography of Ivan Plasaj and the formation of the 2nd Operational Zone Bjelovar in the Homeland War has been added.

Keywords: Homeland War; Ivan Plasaj; memoirs; Croatian Army.

Dr. sc. Željko Karaula
ALCA d.o.o.
Banovine Hrvatske 26b, HR-43000 Bjelovar
historik2000@gmail.com